

Doc.dr. Jasna Bakšić- Muftić
Pravni fakultet u Sarajevu

RAZUMIJEVANJE DEJTONSKOG USTAVA 10 GODINA KASNIJE

UDK: 327.7 (497.6)

Primljeno: 1. 2. 2005.

Izorni znanstveni članak

Prošlo je deset godina od potpisivanja Okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini. Međutim, analiza ovog sporazuma, ustrojstvo države koje je njime uspostavljeno, funkcionalnost države i efikasnost instrumenata za ljudska prava, ne prestaju biti izazov ne samo aktuelnoj politici, nego i široj akademskoj javnosti. Ovaj interes se povećava srazmjerno broju objavljenih radova koji za temu imaju Bosnu i Hercegovinu i srazmjerno iskustvu u primjeni nekih rješenja koje sadrži ovaj mirovni sporazum.

Cilj ovog rada je istraživanje pozadine Dejtonskog mirovnog sporazuma kao političkog kompromisa koji je imao za cilj zaustavljanje rata. Posebna pažnja posvećena je radu Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, Međunarodnog tribunala za ratne zločine počinjene na prostorima bivše Jugoslavije jer posredno otvara pitanja relevantna za budućnost Bosne i Hercegovine.

Neki ljudi se rađaju glupima, neki sami uspiju postati glupanima, a nekima glupost nametnu drugi .

(Pol Tabori, Istorija ljudske gluposti)

S obzirom na navedene ciljeve, rad je podijeljen u sljedeća poglavlja :

1. Opći podaci o Okvirnom sporazumu za mir u Bosni i Hercegovini (u daljenjem tekstu Dejtonski mirovni sporazum) U ovom uvodnom poglavlju date su opće informacije o Dejtonskom mirovnom sporazumu, vremenu njegovog potpisivanja i sadržaju samog sporazuma..

2. Dejtonski mirovni sporazum kao politički kompromis sa ciljem zaustavljanja rata. Dejtonski mirovni sporazum je posljednji u nizu planova međunarodne zajednice za političko rješenje krize na Balkanu, odnosno rata u Bosni i Hercegovini. Napravljena je retrospektiva događaja sa jedne, i planova sa druge strane koji su mu predhodili i koji su utjecali na njegovu strukturu. Također dat je prikaz ustavnih nadležnosti i osvrt na odluku Ustavnog suda koja predstavlja tumačenje pojmova suvereniteta, državnosti, konstitutivnosti naroda i drugih pitanja koja su bila predmet ocjene usklađenosti entitetskih ustava sa ustavom Bosne i Hercegovine.

3. Međunarodni sud za zločine počinjene na teritoriji bivše Jugoslavije. (Haški tribunal) Prvenstvena uloga Haškog tribunla je ustanovljavanje individualne odgovornosti za ratne zločine. Međutim, njegova uloga je daleko šira sa stanovišta utvrđivanja istine o ratovima na ovim prostorima, odgovornosti za njih i pokretanje procesa suočavanja sa prošlošću koji se odnosi na cijeli region.

4. Zaključak: Dejtonski mirovni sporazum ostvario je cilj zaustavljanje rata na ovim prostorima. Država izgrađena na njegovim osnovama je još uvijek

“država sa posebnim potrebama” jer je njeno efikasno funkcioniranje vezano za prisustvo međunarodne zajednice i ulogu Visokog predstavnika za Bosnu i Hercegovinu. Međutim, u posljednjih deset godina Bosna i Hercegovina je izašla u pos-konfliktnog društva u stabilizacijsko društvo koje upravlja krizom.

Metodologija. U radu je korišten analitički metod. Prilikom analize uzeta je u obzir domaća i strana literatura koja se odnosi na Bosnu i Hercegovinu.

1. Opći podaci o Okvirnom sporazumu za mir u Bosni i Hercegovini

Ustav Bosne i Hercegovine je sastavni dio Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, (u daljem tekstu Dejtonski mirovni sporazum) dogovoren u Dayton-u 21. novembra 1995. a potpisan u Parizu 14. decembra 1995 godine. Opći okvirni sporazum za mir sadrži 11 aneksa¹ od kojih se Aneks 4 direktno odnosi na Ustav, a Aneksi 3 (izbori) Aneks 6 (ljudska prava) i Aneks 7 (izbjegla i raseljena lica) reguliraju ustavnu materiju.

Namjerno je izbjegnuto razmatranje pitanja koja su otvorena načinom donošenja ustava² jer prevazilaze okvire ovog teksta. Ostaje konstatacija da Opći

¹ Annex 1A: Military Aspects of Peace Settlement and Appandices to Annex 1A – Vojni aspekt mirovnog sporazuma

Annex 1B: Regional Stabilization – Regionalna stabilnost

Annex 2: Inter-Entity Boundary Line and Related Issues – Međuentiteske linije razgraničenja

Annex 3: Elections – Izbori

Annex 4: Constitution – Ustav

Annex: 5: Arbitration – Arbitraža

Annex 6: Human Rights – Ljudska prava

Annex 7: Refugees and Displaced Persons – Izbjeglice i raseljena lica

Annex 8: Commission To Preserve National Monument – Komisiju za zaštitu nacionalnih spomenika

Annex 9: Establishment of Bosnia and Herzegovina Public Corporations – Ustanovljavanje javnih institucija Bosne i Hercegovine

Annex 10: Civilian Implementation of Peace Settlement – Civilna implementacija mirovnog sporazuma

Annex 11. International Police Task Force – Međunarodne policijske snage

²“Ustav koji je presedan u teoriji i praksi ustavnog prava, imajući u vidu da je ustav ekskluzivno unutrašnji pravni akt u materijalnom, formalnom i proceduralnom pogledu. Ustav Bosne i Hercegovine je dio je sastavni dio Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu Dejtonski sporazum) i to Aneks 4 ovog sporazuma. Kao takav ustav Bosne i Hercegovine nije unutrašnji već međunarodnopravni akt , jer je sastavni dio višestranog međunarodnog ugovora . U kontekstu detekcije izvora ustavnog prava u Bosni i Hercegovini, čini se istači jedno vrlo interesantno i prilično uvjerljivo mišljenje koje sa pozicija međunarodnog javnog prava za Dejtonski sporazum kaže da je vrlo neobičan dokument, te da bi ga kao takvog sud ili arbitraža, ukoliko bi pokušali da ga ocjenjuju, tumače utvrđuju njegovu pravnu prirodu ili da ga klasificiraju gledano iz ugla Bečke konvencije o pravu ugovora, uopće ne bi mogli svrstati u međunarodne ugovore. Ovo zbog načina potpisivanja i obavezivanja. Potpisali su ga predstavnici tri države – Republike Bosne i Hercegovine, Savezne Republike Jugoslavije i Republike Hrvatske, i to ne ad referendum, odnosno pod uvjetom da ga naknadno prihvate i ratificiraju zakonodavna tijela država potpisnica, konačno i neopozivo. Taj sporazum, odnosno neke njegove anekse potpisali su zajedno predstavnici predstavnici pomenutih država i predstavnici entiteta Bosne i Hercegovine. Entiteti nisu subjekt međunarodnog prava, a prihvatili su obaveze međunarodnog karaktera , kao da su države, a nisu. Dalje se tvrdi, da je nominalno suverenoj državi članici Ujedinjenih nacija “nametnut” ustav, te da su potpisnici Dejtonskog sporazuma taj sporazum potpisali pod prinudom”. – Dr. Nurko Pobrić: “Ustavno pravo” str. 19. Izdanje “Slovo”, Mostar 2000. godine

- “Ustavna slika Bosne i Hercegovine izgleda vrlo neobično. Nije potrebna neka dublja analiza da se uoči da se ta slika ne može povesti pod kriterije onog što se u pravnoj državi naziva “ustav” i “ustavnost” . Nesumnjivo je da to ima vrlo značajne i dalekosežne posljedice u odnosu na biće države, cjelokupni pravni poredak, slobode i prava građana, njihovu pravnu zaštitu i ukupne društvene i državopravne tokove koji slijede u Bosni i Hercegovini. Ustav Bosne i Hercegovine donesen je od tri organa – šefa države Bosne i Hercegovine,

okvirni sporazum kao i Ustav, predstavljaju izraz političkog kompromisa postignutog sa ciljem zaustavljanja rata što je vidljivo u nizu ustavnih rješenja.

U odnosu na prvobitni sadržaj Dejtonskog mirovnog sporazuma i aneksa koje sadrži, dogodile su izmjene kao rezultat preuzimanja nekih funkcija od strane domaćih institucija ili kao rezultat jačeg uključivanja Evropske Unije u implementaciju samog sporazuma. U kontekstu primijene Aneksa 1 koji se odnosi na primjenu vojnog dijela Dejtonskog sporazuma, došlo je do zamjene snaga NATO-a snagama EUFOR-a jer se misija NATO-a smatra okončanom. Također, međunarodna policijska misija UN zamijenjena je policijskom misijom Evropske Unije - Aneks 11. U kontekstu Aneksa 3 organizacija i sprovođenje izbora prešla je sa OSCE na bosanskohercegovačke institucije kao što je došlo i u izmjenama Aneksa 7 gdje je državno Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice preuzelo nadležnost za imlementaciju ovog aneksa.

Dejtonski mirovni sporazum kao izraz političkog kompromisa

U razumijevanje ocjene da je Dejtonski mirovni sporazum izraz političkog kompromisa treba uključiti angažiranje međunarodne zajednice u rješavanje sukoba na Balkanu, preciznije u Bosni i Hercegovini. Dejtonskom mirovnim sporazumu predhodilo je više prijedloga koji su imali zajedničke karakteristike :

- nastajali su kao izraz napora međunarodne zajednice u iznalaženju političkog rješenja
- svi su polazili od etničke podjele Bosne i Hercegovine
- svi su bili neuspješni ³

Prvi plan međunarodne zajednice, poznat kao Cutilheirov plan, pojavio se februara 1992. godine i on je bio jedan od prvih planova za podjelu Bosne i Hercegovine na kantone. Suština ovog plana bila je u konstituiranju Bosne i

Srbije i Hrvatske, a nijedan od njih nije ustavotvorni organ u svojoj zemlji. Donesen je saglasnom izjavom volja ovih triju organa, tj. predstavlja ugovor (odnosno sporazum), a nije vršena ratifikacija tog ugovora u parlamentima odnosnih država. Stoga pošto ovi organi predstavljaju države (predsjednik Srbije predstavljao je SR Jugoslaviju) i zaključivali sporazume u ime ovih država, očigledno je da njihova volja (ugovor) nema osnov u pravnim porecima tih država, kao što ta zajednička volja, posmatrana posmatrana sa aspekta međunarodnog pravnog poretka, ne može smatrati legalnom jer je više nego očigledno da ovaj poredak ne može stati iza neke volje između država koje će imati za predmet ustav jedne od tih zemalja. Tako su povrijeđena najmanje dva osnovna prava koje međunarodni poredak garantuje svakoj državi u svijetu - suverenitet i (suverenu) jednakost između država" - Dr. Ibrahim Festić: "Neka pitanja državnosti" Bosne i Hercegovine", referat podnesen na naučnom skupu "Državnost Bosne i Hercegovine i Dejtonski mirovni sporazum" održanom 10. aprila 1988. godine u organizaciji Pravnog fakulteta Univerziteta u Sarajevu, Američkog udruženja pravnika /Pravna inicijativa za Centralnu i Istočnu Evropu - Ured u Sarajevu i Pravnog Centra Fonda otvoreno društvo BiH, a objavljen u istoimenoj publikaciji na str. 138.

- "Dejtonski Ustav je kabinetски proizvod tri političke partije, zapadnoevropske i američke diplomacije. Njegovo se donošenje zbog toga ne može dovesti u vezu sa idejom o državnom uređenju "odozdo". Odmah na početku treba, dakle, odbaciti mogućnost da s Aneks 4 kao kontitutivni pravni akt "narodnog samoodređenja" smatra Ustavom" - Edin Šarčević: "Ustav i politika" str. 122., Sarajevo 1997.

³ " Svaki mirovni plan za Bosnu i Hercegovinu morao je ozbiljno riješiti sljedeću dvojbu: kako pomiriti sukobljene interese trijunacionalnih zajednica i istovremeno očuvati suverenitet Bosne i Hercegovine . U stvari, kao polazna osnova , od prvog do poslednjeg plana, bio je već prihvaćen etnicitet – stoga je svaki novi plan za Bosnu i Hercegovinu odražavao novu etapu etničke podjele". (Međunarodna komisija za Balkan 1996 : 47)

Hercegovine kao države konstitutivnih jedinica na nacionalnom principu. Londonska konferencija (1992.), na kojoj su potvrđena načela : nepriznavanje teritorijalnih promjena postignutih silom, bezuvjetno puštanje na slobodu civilnih zatvorenika, zaštita manjinskih prava, zatvaranje zatočeničkih logora, zabrana prelijetanja srbijanskih aviona nad BiH, međunarodni nadzor srpsko-bosanske granice, priznanje Bosne i Hercegovine od svih bivših jugoslovenskih republika, prihvaćanje postojećih granica i poštivanje svih međunarodnih ugovora i sporazuma predhodila je Vance-Owenovom planu iz januara 1993. Po prijedlogu sporazuma BiH je trebala biti decentralizirana država triju konstitutivnih naroda, sa deset provincija, posebnim statusom Sarajeva i labavom središnjom vladom. U četiri provincije vlast bi imali Bošnjaci, u tri provincije Srbi, a u dvije Hrvati. Deseta provincija bila bi mješovita hrvatsko- bošnjačka. Sljedeći plan bio je Owen-Stoltenbergov iz jula 1994. kasnije preinačen u Akcioni plan Europske Unije. Nastao je na osnovu prijedloga Francuske i Njemačke. Bazirao se na etničkoj podjeli BiH po kojoj bi 49% teritorije pripalo Srbima, 33,5% pripalo Muslimanima (Bošnjacima), 17,5 %Hrvatima.

Prvi relevantan međunarodni sporazum je "Prvi okvirni sporazum o Federaciji Bosne i Hercegovine" potpisan 18. marta 1994. godine, u Washingtonu pod pokroviteljstvom SAD, poznat kao Vašingtonski sporazum. Ovim sporazumom je uspostavljena Bošnjačko-hrvatska federacija. Sporazum je predviđao federalno uređenje dijela koji je kontrolirala Armija Bosne i Hercegovine i hrvatsko Vijeće Odbrane (HVO) sa visokim stepenom decentralizacije. Federacija je trebala biti podijeljena na 10 kantona, uređena svojim ustavom. Sporazum je predviđao ugradnju međunarodnih instrumenata za zaštitu ljudskih prava, povratk izbjeglica, zaštitu imovine. Da bi se izbjegla podjela po etničkom principu između Bošnjaka i Hrvata ustavom je određeno da se imena kantona daju po geografskom, a ne etničkom principu, a vlast je ustanovljena na paritetnoj osnovi.

Na osnovu ovog sporazuma Donesen je Ustav Federacije Bosne i Hercegovine, na Ustavotvornoj skupštini Federacije Bosne i Hercegovine održanoj 30. marta 1994. godine.⁴ Ovaj Ustav sadrži i odredbe koje kažu da će ustavni status teritorije sa većinskim srpskim stanovništvom biti donesene u toku pregovora o miru na Međunarodnoj konferenciji o bivšoj Jugoslaviji.

U ovaj sporazum su prvi put uneseni međunarodni instrumenti za zaštitu

⁴ U preambuli ovog Ustava piše:

Uvjereni da demokratske institucije temeljene na poštovanju ljudskih prava i sloboda najbolje stvaraju sklad između sebe i svojih zajednica,

Odbijajući nasilje rata,

Želeći promovirati mir,

Želeći podržati individualne slobode i razvoj slobodnog tržišta,

Vođeni principima Povelje Ujedinjenih nacija, Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, Izjavom i principima Međunarodne konferencije o bivšoj Jugoslaviji usvojenim na sjednici u Londonu , kao i odlukama Savjeta sigurnosti Ujedinjenih nacija koje se odnose na bivšu Jugoslaviju, zasnovano na suverenitetu i teritorijalnoj cjelovitosti Republike Bosne i Hercegovine,

Narod i građani Bosne i Hercegovine, odlučni da osigurju punu nacionalnu ravnopravnost, demokratske odnose i najviše standarde ljudskih prava i sloboda, ovim osnivaju Federaciju Bosne i Hercegovine.

ljudskih prava, uvedena je institucija obdusmena, uveden je Ustavni sud i Sud za ljudska prava. Međunarodni instrumenti i institucije za zaštitu ljudskih prava, uglavnom će biti ponovljeni u Dejtonskom mirovnom sporazumu.

“Pod pritiskom Međunarodne zajednice u Ženevi (Geneva) su 8.9.1995. je između bosanske vlade i vlade bosanskih Srba dogovoreni su osnovni principi unutrašnjeg državnog uređenja Bosne i Hercegovine koji su u Njujorku (New York) dopunjeni 26.9. 1995. Ovim principima je legitimirana dotadašnja srpska paradržavna tvorevina pod imenom Republika Srpska. Nakon što su NATO snage krajem augusta i početkom septembra bombardirali položaje bosanskih Srba i nakon što su hrvatskom Olujom “pometeni” Srbi iz Kninske Krajine, a ofanzivom bosanske armije probijena blokada Bihaća, bosanska Armija i HVO namirili su 51% teritorije BiH koji je činio Federaciju BiH a 49% Republiku Srpsku i prema konceptu Kontakt grupe mogla je početi mirovna konferencija u Dejtonu 1. novembra 1995.⁵

Kompromisna karakteristika Dejtonskog mirovnog sprazuma je polazište od zatečenog stanja. Realna situacija 1995. godine je bila postojanje Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine.

Republika Srpska je bila je paradržavna tvorevina bosanskih Srba. Osnovana je 9. januara 1992. godine, a Ustavom od 28. februara 1992. definirana je kao država srpskog naroda i građana. S obzirom na politiku i provođenje “etničkog čišćenja”, do potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma imala je potpuno izmijenjenu etničku strukturu. Sporazumom je legalizirano njeno postojanje .

Federacija Bosne i Hercegovine nastala kao federacija Bošnjaka i Hrvata na osnovu Vašingtonskog sporazuma. Do momenta potpisivanja Dejtonskog sporazuma nisu bile implementirane ustavne odredbe koje se odnose na povratak izbjeglica, povrat imovine i poštivanje ljudskih prava.

Država Bosna i Hercegovina po Dejtonskom mirovnim sporazumu

Po svom obliku vladavine to je polupredsjednička republika (šef države je neposredno biran, on je kolegijalni organ čija je teritorijalna nadležnost na cijeloj teritoriju BiH, ali istovremeno članovi ovog organa nisu dobili legitimitet građana na cijeloj teritoriji) po državnom uređenju to je jedna vrsta složene države, sastoji se od entiteta, Republike Srpske koja je uređena po unitarnom principu i Federacije Bosne i Hercegovine koja ima 10 kantona i distrikta Brčko koji ne pripada ni jednom entitetu i nalazi se pod nadležnošću BiH s obzirom na politički sistem to je demokratska država (posjeduje sve elemente formalne emokratije: podjelu vlasti na zakonadovnu, izvršnu i sudsku, propisano načelo vladavine ustavnosti i zakonitost, postajanje pluralizma političkih stranaka, opće, neposredne, tajne izbore, predviđenu političku i pravnu odgovornost nosilaca političke vlasti, plurane medije i nezavisno sudstvo, katalog ljudskih prava koja priznaje ustav) s obzirom na odnos centralnih i lokalnih organa kao država ona je

⁵ Omer Ibrahimagić, Dejton =Bosna u Evropi, 2001. str. 37., izdavač VKBI –Vijeće Kongresa Bošnjačkih Intelektualaca

visoko decentralizirana s tim da je FBiH decentralizirani, a RS centralizirani entitet.

Sa aspekta suvereniteta trenutno je u poziciji ograničenog suvereniteta (institucija Visokog predstavnika i njegove ovlasti ograničavaju unutrašnji suverenitet a na političko djelovanje institucija veliki utjecaj imaju međunarodne organizacije - Ujedinjene nacije, OSCE; Vijeće Evrope, Evropska Unija, ambasade pojedinih država kao i nevladine organizacije.

a) Podjela nadležnosti u BiH

Nadležnost Bosne i Hercegovine i entiteta⁶ utvrđena je Ustavom Bosne i Hercegovine i Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine. S obzirom da se u sastavu Federacije Bosne i Hercegovine nalazi deset kantona, Ustav Federacije Bosne i Hercegovine utvrđuje podjelu nadležnosti između Federacije BiH i kantona.⁷

Na osnovu dogovora entiteta Bosna i Hercegovina može dobiti dodatne nadležnosti osim onih koje su joj date u isključivu nadležnost. Treba imati u vidu da su država BiH i entiteti obavezni na poštivanje međunarodnih standarda u

⁶ U stavu 2 članka III Ustava Bosne i Hercegovine utvrđena je nadležnost entiteta :

a) " Entiteti imaju pravo uspostavljati posebne paralelne odnose sa susjednim državama , sukladno suverenitetu i teritorijalnom integritetu Bosne i Hercegovine.

b) Svaki će entitet pružiti svu potrebnu pomoć vladi Bosne i Hercegovine, s tim da će za finansijske obaveze koje je stvorio jedan entitet bez suglasnosti drugog , prije izbora Parlamentarne skupštine i Predsjedništva Bosne i Hercegovine biti odgovoran taj entitet osim u onoj mjeri u kojoj je ta obaveza potrebna za nastavak članstva Bosne i Hercegovine u nekoj međunarodnoj organizaciji .

c) Entiteti će ispuniti sve uvjete za sigurnost i zaštitu svih osoba u područjima pod njihovom nadležnošću održavanjem

d) civilnih ustanova za provedbu pravnih propisa, koji će djelovati sukladno međunarodno priznatim standardima i uz poštovanje međunarodno priznatih ljudskih prava i temeljnih sloboda navedenih u članku II, i poduzimanjem drugih podesnih mjera.

e) svaki entitet može takođe sklapati sporazume s državama i međunarodnim organizacijama uz saglasnost Parlamentarne skupštine. Parlamentarna skupština može zakonom urediti da takva suglasnost, za određene vrste sporazuma, nije potrebna."

U stavu 3. istog člana koji određuje pravni sustav i nadležnost entiteta i institucija se utvrđuje

a) Sve vladine funkcije i ovlasti, koje po ovom ustavu nisu izričito dodjeljene institucija Bosne i Hercegovine, pripadaju entitetima.

f) Entiteti i sve njihove niže jedinice u potpunosti će se pridržavati ovog Ustava, koji dokida one odredbe zakona Bosne i Hercegovine i ustava i zakona entiteta koji su protivni Ustavu, kao i olukama institucija Bosne i Hercegovine. Opšta načela međunarodnog prava su sastavni dio pravnog poretka Bosne i Hercegovine.

⁷ Utvrđuje nadležnosti i odnose između institucija Bosne i Hercegovine i entiteta. Tako se u stavu 1. ovog člana u nadležnost Bosne i Hercegovine stavlja:

" a) Vanjska politika"

b) Vanjskotrgovinska politika

c) Carinska politika

d) Monetarna politika kako je predviđeno člankom 7.

e) Finansiranje institucija i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine

f) Politika useljavanja, izbjeglica i azila kao i donošenje propisa o tome

g) Provođenje međunarodnih i međuentitetskih krivičnihopravnih propisa, uključujući i odnose sa Interpolom,

h) postavljanje i rad zajedničkih i međunarodnih komunikacijskih uređaja

i) Donošenje propisa o transportu među entitetima

Kontrola zračnog prometa " - Ustavi Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Kantona Bosne i Hercegovine, sa amandmanima, izdanje Federalno ministarstvo pravde, Sarajevo 1988. godine, str. 20.

oblasti ljudskih prava, a primjera radi, obrazovanje, zdravstvo, socijalna zaštita, sigurnost građana spadaju u ljudska prava koja garantira država BiH i njeni entiteti. Građanska, politička, ekonomska, socijalna i kulturna prava država BiH garantira svim građanima bez diskriminacije na osnovu rase, boje kože, pola, nacionalne pripadnosti, jezika, religije, političkog ili drugog uvjerenja, socijalnog porijekla, imovinskog statusa ili bilo kojeg drugog osnova. Na osnovu toga proizilazi da država BiH ima nadležnost u ovim oblastima na osnovu svojih obaveza za poštivanje međunarodnih standarda ljudskih prava na cijeloj teritoriji.

Federacija BiH ima zajedničku nadležnost sa kantonima u uređenju odnosa u oblastima zdravstva, obrazovanja, socijalne politike, sigurnosti građana. Ova obaveza izvršava se u skladu sa Ustavom BiH, Ustavom FBiH i ustavima Kantona. Pri načinu reguliranja tih odnosa postoji obaveza poštivanja međunarodnih instrumenata za zaštitu ljudskih prava koji se nalaze u Ustavu BiH i u Aneksu Ustava BiH.

Ustav Republike Srpske dijeli nadležnosti između entiteta i opština⁸. Kao što

⁸ Član 68 Ustava RS određuje nadležnost ovog entiteta :

1. " integritet, ustavni poredak i teritorijalnu cjelovitost Republike.
 2. odbranu i bezbjednost
 3. mjere za slučaj ratnog stanja, neposredne ratne opasnosti
 4. ustavnost i zakonitost
 5. ostvarivanje i zaštitu ljudskih prava i sloboda
 6. svojinske i obligacione odnose i zaštitu svih oblika svojine, pravni položaj preduzeća i drugih organizacija, njihovih udruženja i komora, ekonomske odnose sa inostranstvom, koji nisu prenesene na institucije Bosne i Hercegovine, tržište i planiranje,
 7. bankarski i poreski sistem,
 8. osnovne ciljeve i pravce privrednog, naučnog, tehnološkog, demografskog i razvoja, razvoja poljoprivrede i sela, korištenje prostora, politiku i mjere za usmjeravanje razvoja i robne rezerve,
 9. kontrolu zakonitosti raspolaganja sredstvima pravnih lica i prikupljanje statističkih podataka od opšteg interesa,
 10. organizaciju, nadležnost i rad državnih organa,
 11. sistem javnih službi,
 12. radne odnose, zaštitu na radu, zapošljavanje, socijalno osiguranje i druge oblike socijalne zaštite, zdravstvo, boračku i invalidsku zaštitu, brigu o djeci i omladini, obrazovanje, kulturu i zaštitu kulturnih dobara, fizičku kulturu,
 13. zaštitu životne sredine,
 14. sistem javnog informisanja,
 15. međunarodnu saradnju, osim one koja je prenesena institucijama Bosne i Hercegovine,
 16. saradnju sa srpskim narodom izvan Republike,
 17. finansiranje ostvarivanja prav i dužnosti Republike,
 18. druge odnose od interesa za Republiku, u skladu sa Ustavom.
- U članu 102 Ustava RS u nadležnost opštine se stavlja:
" Opština preko svojih organa u skladu sa zakonom :
1. Donosi program razvoja, urbanistički plan , budžet i završni račun,
 2. uređuje i obezbjeđuje obavljanje komunalnih djelatnosti,
 3. uređuje i obezbjeđuje korištenje gradskog građevinskog zemljišta i poslovnog prostora,
 4. stara se o izgradnji, održavanju i korištenju lokalnih puteva, , ulica i drugih javnih objekata,
 5. stara se o zadovoljenju potreba građana u kulturi, obrazovanju, zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti, fizičkoj kulturi, informisanju, zanatstvu, turizmu i ugostiteljstvu, zaštiti životne sredine i drugim oblastima,
 6. izvršava zakone, zakone, druge propise i ošte akte Republike čije izvršavanje je povjereno opštini, obezbjeđuje izvršavanje propisa i opštih akata opštine,
 7. obrazuje organe, organizacije i službe za potrebe opštine i uređuje njihovu organizaciju i poslovanje,
 8. obavlja i druge poslove utvrđene Ustavom, zakonomi statutom opštine,
Sistem lokalne samouprave utvrđuje se zakonom.
Zakonom se može povjeriti vršenje poslova lokalne uprave u gradu.

se vidi entitet RS ima nadležnost da uređuje sistem javnih službi, radne odnose, zaštitu na radu, zapošljavanje, socijalno osiguranje i druge oblike socijalne zaštite, zdravstvo, boračku i invalidsku zaštitu, brigu o djeci i omladini, obrazovanje, kulturu i zaštitu kulturnih dobara, fizičku kulturu. A, sprovođenje propisa iz ovih oblasti kao i staranje o zadovoljenju potreba građana u kulturi, obrazovanju, zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti, fizičkoj kulturi, informisanju, zanatstvu, turizmu i ugostiteljstvu, zaštiti životne sredine i drugim oblastima dato je u nadležnost opštinama.

Pravni sistem Bosne i Hercegovine uređen je na principima vladavina načela ustavnosti i zakonitosti. To znači obavezu po kojoj entitetski ustavi ne smiju biti u suprotnosti sa Ustavom Bosne i Hercegovine kao i da kantonalni ustavi ne smiju biti u suprotnosti sa Ustavima Bosne i Hercegovine i Federacije Bosne i Hercegovine. Norme Ustava Bosne i Hercegovine važe na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine, norme entitetskih ustava na teritorijama entiteta, norme kantonalnih ustava na teritorijama kantona.

Primjena načela zakonitosti znači da sve niže norme, sadržane u entiteskim i kantonalnim zakonskim i podzakonskim aktima, moraju izvirati iz ustava. Takve norme u skladu sa formalnim načelom zakonitosti, mogu donositi samo nadležni organi (državni, entitetski, kantonalni i opštinski) po propisanoj proceduri i u odgovarajućoj formi. Materijalna zakonitost obavezuje da sve niže, zakonske i podzakonske norme (državne, entiteske, kantonalne i opštinske) moraju sadržinski biti usklađene sa ustavnim normama i regulirati materiju na isti način kako je regulirana u ustavu.

U Ustavu Bosne i Hercegovine, član II je u cijelosti posvećen problematici ljudskih prava i propisuje obavezu i državi Bosni i Hercegovine i njenim entitetima punu primjenu i osiguranje najvišeg standarda ljudskih prava kako u miru tako i ratu. Osim taksativnog nabranja ljudskih prava, propisivanja načela nediskriminacije u njihovom priznavanju, uživanju i zaštiti. Ustav u Aneksu I nabranja međunarodni instrumentarij iz oblasti ljudskih prava koji čini sastavni dio Ustava:

1. Konvencija o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida
2. Ženevske konvencije I-IV o zaštiti žrtava rata i Dopunski protokoli I-II (1977.)
3. Konvencija koja se odnosi na status izbjeglica (1951.) i Protokol (1966.)
4. Konvencija o državljanstvu udatih žena (1957.)
5. Konvencija o smanjenju broja lica bez državljanstva (1961.)
6. Međunarodna konvencija o uklanjanju svih oblika rasne diskriminacije (1965.)
7. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (1966) i Opcioni protokoli (1966. i 1989.)

8. Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (1966.)

9. Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije u odnosu na žene (1979.)

10. Konvencija protiv mučenja i drugih surovih, nehumanih ili ponižavajućih postupanja ili kažnjavanja (1984.)

11. Evropska konvencija o sprječavanju mučenja, nehumanog ili ponižavajućeg tretmana ili kažnjavanja (1987.)

12. Konvencija o pravima djeteta (1989.)

13. Međunarodna o zaštiti prava svih radnika-migranata i članova njihovih porodica (1990.)

14. Evropska povelja za regionalne jezike i jezike manjina (1992.)

15. Okvirna Konvencija za zaštitu nacionalnih manjina (1994.)

Ustav daje Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima veću snagu u odnosu na ostale ustavne norme. U slučaju konflikta normi jaču pravnu snagu imaju norme Evropske konvencije:

“Prava i slobode predviđene u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i ostalih sloboda i u njenim protokolima se direktno primjenjuju u Bosni i Hercegovini. Ovi akti imaju prioritet nad ostalim zakonima.” (Član II stav 2. Ustava BiH)

b) Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine 5 /98 ⁹

S obzirom na karakter Dejtonskog sporazuma, kao izraza političkog kompromisa, pojavilo se niz pitanja i pojmova koje je Dejtonski mirovni sporazum i Ustav (Aneks IV) ostavio otvorenim kao

- pitanje suvereniteta,
- pitanja prava naroda na samoopredjeljenje
- pitanje državnosti entiteta
- pitanje paralelnih odnosa sa drugim državama
- nadležnosti predsjednika Republike Srpske, odnosno Federacije Bosne i Hercegovine,
 - pitanje konstitutivnosti naroda
 - pitanje jezika i pisma u upotrebi u Bosni i Hercegovini
 - položaja vjerskih zajednica

Odnosno, sva ova pitanja mogu se podvesti pod odnos Ustava Bosne i Hercegovine i entitetskih ustava, odnosno usaglašenosti državnog sa entitetskim

⁹ Bilten Ustavnog suda Bosne i Hercegovine broj 5, - 2000. godina , Sarajevo 2001.

ustavima. Polazeći od nadležnosti Ustavnog suda Bosne i Hercegovine¹⁰: u postupku davanja ocjene o usklađenosti entitetskih ustava, odnosno Ustava Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine, sa Ustavom Bosne i Hercegovine, donesena je odluka 5/98 koja razrješava mnoge dileme. U stručnim i političkim krugovima ovaj premet Ustavnog suda Bosne i Hercegovine naziva se još “predmetom svih predmeta” po složenosti i obimnosti pitanja o kojima je Ustavni sud odlučivao.¹¹

Na ovom mjestu biće izdvojena samo neka pitanja od značaja za razumijevanje važnosti ove Odluke:

Pitanje koje se odnosi na nadležnost Ustavnog suda

Alija Izetbegović, tadašnji predsjedavajući Predsjedništva Bosne i Hercegovine, pokrenuo je postupak pred Ustavnim sudom Bosne i Hercegovine (12. februar 1988) radi ocjenjivanja saglasnosti Ustava Republike Srpske (u daljem tekstu Ustav RS) i Ustava Federacije Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu Ustav FBiH) sa ustavom Bosne i Hercegovine. Zahtjev je dopunjen 30. smarta 1998 podneskom u kojem je podnosilac specifikovao odredbe entitetskih ustava koje smatra neustavnim.¹²

¹⁰ 1) rješavanja sukoba nadležnosti i vršenja apstraktne kontrole ustavnosti, 2) kontrole ustavnosti entitetskih ustava, zakona i drugih propisa u odnosu na ustav Bosne i Hercegovine, 3) kontrolu ustavnosti odluka entiteta o uspostavi specijalnih paralelnih odnosa sa susjednim državama i 4) apelacione jurisdikcije koja se odnosi na pitanje iz Ustava Bosne i Hercegovine koja se pojavi na osnovi presude bilo kojeg suda u Bosni i Hercegovini.

¹¹ “U pogledu obima ovog predmeta ovog predmeta, treba reći da se zahtjev za ocjenu ustavnosti odnosio na dvadesetak odredbi entitetskih ustava. Ovaj relativno neodređen broj osporenih odredbi treba razumijevati u kontekstu činjenice da pojedine odredbe sadrže dva ili više pitanja, ili da se jedno te isto pitanje nalazi u više odredbi, uključujući amandmanske izmjene i dopune pojedinih osporenih odredbi. Složenost ovog predmeta proizilazi iz činjenice **da su zahtjevom za ocjenu ustavnosti obuhvaćene temeljne odredbe entitetskih ustava i, zapravo, najznačajniji elementi ustavnopravnog sistema Bosne.**

Kad govorimo o pristupu Suda ovom kompleksnom predmetu neophodno je pomenuti bar elementarne podatke: Prva radna sjednica na kojoj se našao ovaj predmet bila je 5.juna 1988.godine, a potom je tokom 1999.godine slijedilo sedam sjednica na kojima se o njemu raspravljalo. U međuvremenu održana je u dva navrata javna rasprava, prvo u Sarajevu 15.oktobra 1998., a potom u Banjaluci 23.januara 1999. godine. Ova javna rasprava je preotvorena 5.maja 2000. godine da bi Sud, u potpunom sastavu, vijećao i glasao o tom predmetu. Koristeći mogućnost iz člana 58 Poslovnika prema kojem se mogu donositi djelimične odluke kada zahtjev sadrži više pitanja, Sud je 28.29.i 30. januara 2000. donio Prvu djelimičnu odluku, a potom 18. i 19. februara drugu Djelimičnu odluku. Vijećanje i glasanje u ovom predmetu okončano je 18.i 19. augusta 2000. kada je donesena četvrta Djelimična odluka u predmetu ocjene usklađenosti entitetskih ustava s Ustavom Bosne i Hercegovine” - Kasim Begić u Uvodnoj riječi za Bilten Ustavnog suda Bosne i Hercegovine 2000., Sarajevo 2001.

¹² U pogledu Ustava RS

a) Preambulu u dijelu u kojem navodi pravo srpskog naroda na samoopredjeljenje, poštovanje njihove borbe za slobodu i državnu samostalnost, te volju i odlučnost za povezivanje njihove države sa drugim državama srpskog naroda.

b) član 1. prema kojem je Republika Srpska država srpskog naroda i svih njenih građana

c) Član 2. stav 2. koji se odnosi na tzv. granicu između Republike Srpske i Federacije

d) Član 4. prema kojem Republika Srpska može da uspostavlja paralelne odnose sa Saveznom Republikom Jugoslavijom i njenim republikama članicama, kao i član 68. stav 1. tačka 16 prema kojem Republika Srpska uređuje i obezbjeđuje saradnju sa srpskim narodom izvan Republike.

e) član 6. stav 2. prema kojem građanin Republike ne može biti ekstradiran,

I Federacija BiH i Republika Srpska osporavale su nadležnost Ustavnog suda sa argumentacijom da su pitanja koja su predmet ocjene ustavnosti ustavotvorna pitanja a ne pitanja koja podliježu sudskoj kontroli, da se radi o reviziji Vašingtonskog i Dejtonskog sporazuma uz izbjegavanje parlamentarne procedure i volje konstitutivnih naroda, da se s obzirom na broj odredbi i temeljnih principa ne radi o sudskoj kontroli entitetskih ustava već o direktnoj i temeljnoj promjeni ustava entiteta.

Ustavni sud je ocijenio da je nadležan u ovom sporu uz argumentaciju

- da je zahtjev Alije Izetbegovića dopustiv, jer svaki član predsjedništva može pokrenuti spor o saglasnosti odredbi ustava ili zakona entiteta sa Ustavom BiH - član VI/3.(a)

- Postoji isključiva nadležnost Ustavnog suda u pogledu sudske kontrole ustavnosti odredaba entitetskih i ustava i zakona i ne zavisi od broja odredbi, niti postoji normativna razlika između odredbi i “temeljnih principa “ Ustava – član VI/3(a) alineja 2.

U pogledu međuentitetskih granica (član 2. stav. 2. Ustava RS)

Ustavni sud je zaključio da se termin granica odnosi na državne granice Bosne i Hercegovine, a unutar Bosne i Hercegovine radi se o liniji razgraničenja između dva entiteta. Nedvojbeno je da “granica” i “razgraničenje” imaju različito

f) Član 7. u onom dijelu u kojem se odnosi na službenu upotrebu srpskog jezika i ćirilicnog pisma;

g) Član 28. stav 4. prema kojem država materijalno pomaže Pravoslavnu crkvu i saraduje sa njom u svim oblastima, a naročito u na čuvanju, njegovanju i razvijanju kulturnih, tradicionalnih i drugih duhovnih vrijednosti,

h) Član 44. stav 2. prema kojem strani državljani mogu dobiti azil u Republici Srpskoj,

i) Amandman LVII tačka 1. koji dopunjava poglavlje Ustava o ljudskim pravima i slobodama, i prema kojem se, u slučaju različitosti odredbi o pravima i slobodama između Ustava RS i odgovarajućih odredbi Ustava BiH, primjenjuju one koje su za pojedinca povoljnije,

j) Član 58. stav 1. tačka 6. i odredbe članova 59. i 60. koje se odnose na različite oblik svojine, nosioce svojinskih prava i na pravni sistem koji uređuje korištenje svojine.

k) Član 80. izmjenjen i dopunjen Amandmanom XL tačka 1. koji propisuje da predsjednik Republike Srpske obavlja poslove iz oblasti odbrane, bezbjednosti i odnosa sa drugim državama i međunarodnim organizacijama, te član 106. stav 2. prema kojem predsjednik Republike Srpske postavlja unapređuje i razrješava oficire vojske, sudije vojnih sudova i vojne tužioce,

l) član 80. izmjenjen amandmanima XL i L tačka 2. prema kojem predsjednik Republike Srpske ima nadležnost da postavlja i opziva šefove predstavništva Republike Srpske u inozemstvu i da predlaže ambasadore i druge međunarodne predstavnike Bosne i Hercegovine iz Republike Srpske, kao i član 90. dopunjen amandmanom XLI i LXII, koji Vladi Republike Srpske dodjeljuje pravo da odlučuje o uspostavljanju predstavništava Republike Srpske u inozemstvu;

m) Član 98. prema kojem Republika Srpska ima Narodnu banku, kao i član 76. stav 2. izmjenjen amandmanom XXXVIII tačka 1. stav 2. koji dodjeljuje Narodnoj banci nadležnost da predlaže zakone vezane za monetarnu politiku i

n) Član 138. dopunjen i izmjenjen amandmanom LI i LXV koji ovlašćuje organe Republike Srpske da donose akte i poduzimaju mjere za zaštitu prava i interesa Republike Srpske protiv akata institucija Bosne i Hercegovine ili Federacije Bosne i hercegovine.

U pogledu DU Ustava federacije Bosne i Hercegovine

a) Član I.1.(1) utoliko što govori o Bošnjacima i Hrvatima kao konstitutivnim narodima

b) Član I.6.(1) utoliko što propisuje da su bosanski i hrvatski jezik službeni jezici u Federaciji;

c) Član II.A.5.c) izmjenjen Amandmanom VII, u dijelu u kojem se odnosi na dvojno državljanstvo;

d) Član III.1.a) utoliko što propisuje nadležnost Federacije da organizira i vodi odbranu Federacije

e) Član IV.B.7.a) i član IV.B.8) utoliko što predsjedniku Federacije povjerava dužnost imenovanja šefova diplomatskih misija i oficira u armiji

značenje. Tako je ocjenjen kao neustavan član 2.stav 2. Ustava RS koji je glasio “Sporazum o granicama između Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine može se iznjeti na potvrdu putem referenduma u Republici” jer termin granica koji se koristi u ovom stavu nije u skladu sa Ustavom BiH.

U pogledu ekstradicije (član 6. stav 2. Ustava RS)

Ustavni sud je ocijenio neustavnom odredbu “Građanin Republike ne može biti lišen državljanstva, prognan ili ekstradiran” jer su prema članu II/1.(g) ustava BiH, institucije Bosne i Hercegovine nadležne za provođenje međunarodnih i međuentitetskih krivičnih propisa u koja spada i pitanje ekstradicije.

U pogledu pitanja azila (član 44. stav 2. Ustava RS)

Ustavni sud je ocijenio neustavnom odredbu “Strani državljani i lica bez državljanstva mogu dobiti azil u Republici ako su progonjeni zbog učešća u pokretima za socijalno i nacionalno oslobođenje, zbog zalaganja za demokratiju, ljudska prava i osnovne slobode ili za slobodu naučnog i umjetničkog stvaranja” jer su pitanja imigracije, izbjeglica i azila isključiva nadležnost institucija BiH na osnovu člana III/1 Ustava BiH, pa stoga politika azila ne može biti predmet reguliranja entitetskih ustava.

U pogledu različitosti odredbi o ljudskim pravima i slobodama (Amandman LVII tačka 1. Ustava RS)

Ustavni sud nije našao neustavnom odredbu “U slučaju različitosti u odredbama o pravima i slobodama između Ustava Republike Srpske i Ustava Bosne i Hercegovine, primjenjuju se one odredbe koje su za pojedinca prihvatljivije”. Priznavajući supremaciju Ustava BiH Sud je stao na stanovište da Evropska konvencija o ljudskim pravima predstavlja samo minimalnu zaštitu i da Konvencija ne sprječava države da garantiraju pojedincima šira ili povoljnija prava i slobode. Prema tome, entiteti su slobodni da osiguravaju širu zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda od onih koje zahtijeva Evropska konvencija i Ustav BiH.

U pogledu nadležnosti predsjednika Republike Srpske (član 80. stav1. izmjenjen amandmanima KL i L tačka 2. i član 90. izmjenjen amandmanima XLI tačka 1. i LXII, Ustava RS)

Ustavni sud je zaključio da su vanjska politika i vanjskotrgovinska politika prerogativi institucija Bosne i Hercegovine –član III/1.(a) i (b), a entitetima su dodijeljene rezidualne ovlasti u tim sferama-član III/2 (a) i (d) Ustava BiH koji se odnosi na uspostavljanje paralelnih odnosa sa susjednim državama u skladu sa suverenitetom i teritorijalnim integritetom Bosne i Hercegovine i na zaključivanje sporazuma sa državama i međunarodnim organizacijama uz odobrenje Parlamentarne Skupštine BiH. Ovlasti Predsjedništva iz navedenog člana moraju se tumačiti u vidu rezidualnih ovlasti entiteta. Dakle, entiteti imaju pravo da uspostavljaju predstavništva u inozemstvu dok god se to ne upliće u ovlasti Bosne i Hercegovine da bude predstavljena kao država.

U pogledu Narodne banke (član 98. i član 76. stav 2. Ustava RS)

Ustavni sud je zaključio da Centralna banka Bosne i Hercegovine ima isključivu nadležnost za izdavanje novca i monetarnu politiku u cijeloj Bosni i

Hercegovini i da entiteti nemaju ovlasti u tom domenu na osnovu člana III/3 Ustava BiH. Stoga su odredbe Ustava RS koje se odnose na Narodnu banku neustavne.

U pogledu zaštite interesa Republike Srpske u slučaju narušavanja ravnopravnosti Republike Srpske od strane Federacije ili Bosne i Hercegovine (član 138. Ustava RS)

Ustavni sud je zaključio da jedino on ima isključivu nadležnost odlučivanja o bilo kojem sporu između dva entiteta ili između Bosne i Hercegovine i jednog ili oba entiteta ili između institucija Bosne i Hercegovine. – Član VI/3.(a) i da obustavi od izvršenja zakone ili bilo koje akte ako bi njihovo izvršavanje proizvelo neotklonjive štetne posljedice- član 75 Poslovnika. Tako je ocijenio neustavnim odredbu “ kada se aktima institucija Bosne i Hercegovine ili aktima Federacije Bosne i Hercegovine, protivno Ustavu Republike Srpske i Ustavu Bosne i Hercegovine, narušava ravnopravnost Republike Srpske ili se na drugi način ugrožavaju prava i zakoniti interesi, a pri tome nije obezbjeđena njihova zaštita, organi Republike, privremeno do odluke Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, a u slučajevima kada mogu nastupiti neotklonjive štetne posljedice donose akte, i poduzimaju mjere radi zaštite prava i interesa Republike.

U pogledu državljanstva (član II.A.5.c Ustava FBiH)

Ustavni sud je zaključio da se osporena odredba u formulaciji Amandmana VII ne odnosi na davanje državljanstva bez ograničenja već se poziva na pretpostavke za državljanstvo propisane Ustavom BiH te predstavlja puko deklarativno ponavljanje prava dodijeljenih članom I/7 (a) i (d) Ustava BiH. Stoga je u saglasnosti sa ustavom BiH.

U pogledu ovlasti predsjednika Federacije da imenuje šefove diplomatskih misija.

Ustavni sud je zaključio da je predsjedništvo BiH nadležno za imenovanje ambasadora, bez ograničenja u pravu odlučivanja. Tako je ocijenio neustavnim odredbe koje ove ovlasti dodjeljuju predsjedniku Federacije.

U pogledu prava na samoopredjeljenje

Ustavni sud je konstatovao “da preambula Ustava RS, izmjenjena i dopunjena nakon potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma navodi “neotuđivo pravo srpskog naroda na samoopredjeljenje”, da bi “samostalno” odlučio o svom političkom i “državnom statusu” u alineji 1. “državnu samostalnost” u alineji 2. “stvaranje svoje demokratske države” u elineji 3. “demokratsko pravo, volju i odlučnost srpskog naroda iz Republike Srpske da svoju državu svestrano i tijesno povezuje sa drugim državama srpskog naroda.” u alineji 5. Kako ove odredbe koriste izričite termine “prava srpskog naroda” te “državnog statusa” i “samostalnosti Republike Srpske”, Sud ne može zaključiti da je tekst preambule Ustava RS čisto opisnog karaktera jer ove ustavne odredbe, u vezi sa članom 1 Ustava RS određuju kolektivna prava i politički status Republike Srpske”

U pogledu državnosti entiteta

Ustavni sud je zaključio da jedino Bosna i Hercegovina nastavlja pravo

postojanja kao država, u skladu sa međunarodnim pravom, samo sa modificiranom unutrašnjom strukturom. Entiteti su uspostavljeni kao sastvni dijelovi Bosne i Hercegovine i oni su podređeni suverenitetu Bosne i Hercegovine. Iz ustavne terminologije jasno je da Ustav ne priznaje ni Federaciju Bosne i Hercegovine ni Republiku Srpsku kao države već ih naziva entitetima. Tako Ustav BiH ne ostavlja prostor za bilo kakav suverenitet entiteta ni za pravo na samoorganiziranje zasnovano na ideji teritorijalne odvojenosti. Vladine funkcije dodijeljene institucijama BiH, odnosno entitetima nisu na bilo koji način izraz državnosti već proizilaze iz raspodjele ovlasti iz Ustava BiH. Ustavni sud je proglasio neustavnim stavove 1. 2.i 3. Preambule ustava RS.

Pitanje konstitutivnosti naroda Bošnjaka, Hrvata i Srba

Sušтина odlučivanja Ustavnog suda može se svesti na pitanje da li je zahtjev za konstitutivnosti naroda zadovoljen njihovom konstitutivnošću na pojedinim dijelovima Bosne i Hercegovine, odnosno Srbi u RS i Bošnjaci i Hrvati u Federaciji BiH ili konstitutivnost treba razumijevati kao konstitutivnost svih naroda u svim dijelovima BiH (u oba entiteta).

Ustavni sud je zaključio da posljednja alineja preambule i posebno označavanje “Bošnjaci, Hrvati i Srbi, kao konstitutivni narodi (zajedno sa ostalim)” sadrži ustavni princip u vezi sa ostalim odredbama koje bi mogle služiti kao standard kontrole. U jednom od obrazloženja Ustavnog suda zašto se opredijelio za tumačenje o konstitutivnosti svih na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine navodi se “Ustavni princip kolektivne jednakosti konstitutivnih naroda, koji proizilazi iz označavanja Bošnjaka, Hrvata i Srba kao konstitutivnih naroda, zabranjuje bilo kakve posebne privilegije za jedan ili dva od tih naroda, svaku dominaciju u strukturama vlasti i svaku etnički homogenizaciju putem segregacije zasnovane na teritorijalnom razdvajanju. Van sumnje je da su Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska prema riječima Dejtonskog mirovnog sporazuma o implementaciji Federacije potpisanog u Dejtonu 10. novembra 1995. – priznati kao “konstitutivni entiteti” Bosne i Hercegovine. Općim okvirnim sporazumom, posebno članom I/3 Ustava. Ali, ovo priznanje im ne daje nikakvu *carte blanche*. Dakle uprkos teritorijalnom rasporedu Bosne i Hercegovine, uspostavljanjem dva entiteta, ovaj teritorijalni raspored ne može služiti kao ustavna legitimacija za etničku dominaciju, nacionalnu homogenizaciju ili pravo na održavanje efekata etničkog čišćenja.”¹³

Kao što se može zaključiti iz odluka Ustavnog suda nesumnjivo je da suverenitet pripada Bosni i Hercegovini, da su Bošnjaci, Hrvati i Srbi konstitutivni na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine, da se teritorijalna podjela na entitete ne može koristiti u cilju etničkog ekskluzivizma i dominacije, da entiteti ne posjeduju državnost, nego su izraz raspojele nadležnosti. Ustavnom sudu pripala je funkcija da u dinamičnom procesu zaštite ustavnosti daje smisao nejasnim odredbama Dejtonskog mirovnog sporazuma.

¹³ Djelomična odluka U 5/98 III od 1. jula 2000. godine

Statistički podaci koje se odnose na rat u Bosni i Hercegovini

Prije rata Bosna i Hercegovina je imala 4.4 miliona stanovnika. Prema popisu iz 1991. godine Muslimani, (kasnije usvojeni naziv Bošnjaci), činili su 43,7% populacije, Srbi 31,3, Hrvati 17,3% i ostatak polulacije se izjašnjavao u najvećem broju kao Jugosloveni ili na drugi način. Osnovna karakteristika da etničke grupe nisu živjele na etnički homogenim teritorijama. Nakon rata u Bosni i Hercegovini na osnovu Izvještaja Komisije u Bosni i Hercegovini je bila sljedeća situacija:

“Narodi Bosne i Hercegovine- Bošnjaci, Hrvati, Srbi – platili su strahovito visoku cijenu. U Bosni je prije rata živjelo 4 miliona i četiri stotine hiljada stanovnika, a kada se rat završio, ostalo ih je svega 3 miliona. Tijekom sukoba 145.000 ljudi je poginulo ili umrlo 174.000 ranjeno, 2 i pol milijona je protjerano, 1 milion i 100.000 hiljada otišlo je u druge zemlje, među njima i visok postotak inteligencije, uključujući veliki broj znanstvenika i stručnjaka. Šezdeset posto ukupnog stambenog prostora i 28% cesta je pretrpjelo ozbiljna oštećenja. Patnje kroz koje je prošlo Sarajevo simboliziraju mučno iskustvo preostalog dijela zemlje tokom hiljadudnevne opsade 10.500 građana je ubijeno, a 60 hiljada ranjeno, grad je toku rata, ili poput Srba nakon njega, napustilo 150.000 ljudi. Bosanskohercegovačka polja smrti, poljoprivredna gospodarstva dignuta u zrak širom zemlje, gradovi pretvoreni u krš, poput Sarajeva i Mostara - sve ovo tjera studen u kosti i tako neodoljivo podsjeća na Evropu na kraju Drugog svjetskog rata.” (Međunarodna komisija za Balkan 1996: 7)

Komisija za Balkan je navela ove podatke neposredno nakon završetka rata u Bosni i Hercegovini. Sumirajući gubitke u Bosni i Hercegovini Agencija za statistiku je u 1999. godini objavila sljedeće podatke:¹⁴

“U toku rata 1992.-1995. godine ubijeno, poginulo ili nestalo 278.800 ljudi. Od toga je 55%, odnosno 140.800 Bošnjaka, 34 %, odnosno 97.300 Srba; 10,2% ili 28.400 Hrvata i 4,4%, odnosno 12.300 ostalih. U agenciji tvrde da odstupanja mogu biti do 5%. U BiH je prije rata živjelo 4,3 miliona ljudi. Do polovine maja 1999., ustanovljena su imena 70.000 mrtvih Bosanaca i Hercegovaca. Prema podacima Međunarodnog crvenog krsta 20.143 osobe iz BiH se vode kao nestale.

Međunarodnoj intervenciji u Bosni i Hercegovini i potpisivanju Dejtonskog mirovnog sporazuma predhodili su u najkraćem: masovna i masivna kršenja ljudskih prava, međunarodni ratni zločini¹⁵, zločini protiv čovječnosti¹⁶ kršenje

¹⁴ Publikacija Helsinškog komiteta BIH “ Deset godina borbe za ljudska prava “, februar 2005., str.24 .

¹⁵ To su narušavanje odredbi međunarodnog ratnog prava i ratnih običaja. Narušavanje će uključiti, ali se neće ograničiti na , ubistvo, loše postupanje ili deportaciju zbog prisilnog rada ili za bilo koju drugu namjeru civilnog stanovništva sa okupirane teritorije ili na njoj, ubistvo ili loše postupanje sa ratnim zarobljenicima ili ljudima na moru, ubijanje talaca, krađa javne ili privatne imovine, divljačko razaranje gradova ili sela, ili uništavanje koje nije opravdano ratnom nuždom. – Norman Cigar “Genocid u Bosni “ str. 15. (Genocide in Bosnia , The policy of “Etnic Cleansing “ , Texas A & M , University Press, College Station) objavljeno u BiH Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo 1988.

¹⁶ To su ubistvo, istrebljenje, ropstvo, deportacija, i drugi neljudski akti počinjeni protiv civilnog stanovništva , prije ili za vrijeme rata, ili progoni na političkoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi, u izvršenju ili u vezi sa bilo kojim zločinom unutar jurisdikcije Tribunala, bez obzira predstavljaju li ili ne narušavanje domaćeg prava zemlje u kojoj je počinjen. – Norman Cigar “Genocid u Bosni “ str. 15. (Genocide in Bosnia , The policy of “Etnic Cleansing “ , Texas A & M , University Press, College Station) objavljeno u BiH Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo 1988.

humanitarnog prava, etničko čišćenje, genocid¹⁷, etnički zasnovano seksualno nasilje, rušenje vjerskih, kulturno-historijskih spomenika.

“Etničko čišćenje” je pojam koji se u međunarodnoj zajednici najviše koristio za kršenje ljudskih prava i zločine u Bosni i Hercegovini sve do podizanja optužnica za genocid pred Međunarodnim Tribunalom u Hagu. Definiše ovaj pojam može se naći u Izvještaju Ekspertne grupe na čijem čelu je bio Šerif Basiuni.¹⁸ To je etnička homogenizacija neke oblasti upotrebom sile ili zastrašivanja sa ciljem da se iz te oblasti uklone osobe druge etničke ili vjerske skupine. Etničko čišćenje pored ubistava, protjerivanja, zatvaranja, mučenja, seksualnog nasilja, uništavanja imovine, obrazovnih ili vjerskih institucija neke etničke grupe i neke druge mjere kao što su “ograničavanje slobode kretanja, uklanjanje sa pozicija moći u institucijama lokalne uprave i policije, otpuštanje sa posla, uskraćivanje ljekarske pomoći i pretresanje stanova”.¹⁹

Kršenje ljudskih prava u Bosni i Hercegovini je veoma opsežna tema koja ne može biti iscrpljena u ovom radu. Zato je potrebno uputiti na literaturu koja sadrži detaljne informacije o svim aspektima kršenja ljudskih prava.

U vezi sa razaranjima kulturnog naslijeđa značajna je studija “Destrukcija kulturnog naslijeđa u Bosni i Hercegovini 1992.-1996.” Andriasa J. Reidlmayera”. Autor je inače bio svjedok na suđenju Slobodanu Miloševiću i iznosio podatke iz ove studije.

Obilježja informacija sadržane su u dokumentima sa kojima raspolaže Međunarodni Tribunal za ratne zločine u Hagu, a sa aspekta utvrđivanja počinjenih zločina vrijedan izvor su presude ovog Tribunala. U međunarodnoj javnosti, uz uvriježeni pojam “etničko čišćenje”, pominje se i pojam “genocid” tek od momenta podizanja optužnica za genocid i donošenja prvih presuda (potvrđena u slučaju Krstić). Sa aspekta analize i dokumentacije genocida u Bosni i Hercegovini značajna je knjiga Normana Cigara “Genocid u Bosni, Politika etničkog čišćenja”.²⁰

Detaljne informacije o kršenjima ljudskih prava se nalaze i u Izvještajima Tadeusa Mazowiecki, specijalnog izvjestitelja Komisije za ljudska prava Ujedinjenih nacija i za period 1992.-1995.²¹

¹⁷ Bilo koji od sljedećih akata počinjenih sa namjerom da se uništi, u potpunosti ili djelimično, nacionalnu, etničku, rasnu ili religioznu grupu : a) ubijanje članova grupe, b) nanošenje ozbiljnih tjelesnih ili mentalnih oštećenja članovima grupe, c) namjerno nametanje grupi životnih uslova sračunatih da ih dovedu do fizičkog uništenja, u cjelini ili djelimično, d) nametanje mjera u cilju sprječavanja unutar grupe, f) nasilno premještanje djece iz jedne u drugu grupu – Konvencija o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida iz 1948., član II

¹⁸ Final Report of the United Nations Commission of Experts established pursuant to Security Council resolution 780 (1992) – Annex IV the Policy of ethnic cleansing, UN document S/ 1994/674/Add 2 (Vol.I) 28. December 1994, Introduction

¹⁹ THE INTERNATIONAL CRIMINAL TRIBUNAL FOR THE FORMER YUGOSLAVIA, THE PROSECUTOR OF THE TRIBUNAL AGAINST VOJISLAV SESELJ, predmet IT -03-67, tacka 17.g., <http://www.un.org/icty>

²⁰ Norman Cigar je saradnik istraživač na Balkanskom institutu, Washington DC i viši saradnik na Programu javnog međunarodnog prava i vanjske politike. Do nedavno je bio profesor na Studiju za nacionalnu bezbjednost na američkoj Pomorskoj akademiji za napredno ratovanje. Quantico, Virginia, gdje je ostao kao hinarani profesor. Autor je mnogih radova o bivšoj Jugoslaviji koja pored navedene Genocid u Bosni- politika etničkog čišćenja; Pravo na odbranu – Razmišljanja o embargu na oružje bosanske armiji.

²¹ 28.08. 1992., 27.10 1992., 17.11. 1992., 10.02. 1993., 5.05. 1993., 19.05.1993., 26.08.1993., 6. 09.1993., 17.11.1993., 21.02.1994., 10.06. 1994., 4.08. 1994., 4.11.1994., 13.12.1994., 9.01.1995., 21.04.1995., 5.07.1995.).

Iz ovih izvještaja se može čitati o protjerivanjima na etničkoj osnovi, hapšenjima i zatvatanjima u zatočeničke kampove (koncentracione logore), ubijanjima, fizičkoj torturi, silovanjima, uništavanju ciljeva koji nisu vojni, humanitarnoj krizi koju su uglavnom prouzrokovale paravojne jedinice pod kontrolom SDS, o etničkom čišćenju koje je sprovodio HVO u oblasti Viteza, o dezintegraciji pravne države i nepoštivanju prava, destrukciji imovine, o ratnohuškom djelovanju medija, o problemu nestalih lica, o situaciji u Sarajevu, Mostaru, Bihaću, Banja Luci i drugim mjestima u Bosni i Hercegovini. Posebna pažnja vezana je za “zaštićene UN zone Srebrenica i Žepa” od kojih će Srebrenica postati evropski simbol tragedije nakon Drugog svjetskog rata. U okvirima odgovornosti za rat u Bosni i Hercegovini analiza je usmjerena na rad Haškog tribunala koji se bavi individualnom odgovornošću za ratne zločine počinjene na prostorima bivše Jugoslavije, na rad lokalnih sudova na utvrđivanju individualne odgovornosti za ratne zločine i na socijalne procese u regionu koji tretiraju nedavnu prošlost.

Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju (Haški tribunal), uspostavljen je Rezolucijom 827. Savjeta bezbjednosti UN od 25. maja 1993. godine. Njegova jurisdikcija je krivično gonjenje lica odgovornih za teške povrede Ženevskih konvencija od 1949., (član 2), kršenja zakona i običaja ratovanja (člana 3), genocid, (član 4) i zločini protiv čovječnosti. (član 5). Sjedište ovog suda je u Hagu-Holandija.²²

Njegovo osnivanje predhodilo je i Washingtonskom i Dejtonskom mirovnom sporazumu. Dejtonski mirovni sporazum se ne bavi izravno prošlošću. Njegove odredbe upućuju na rad Haškog tribunala. Uglavom se radi o zabrani učešća u radu tijela, formiranih Dejtonskim mirovnim sporazumom, osobama protiv koji je Haški Tribunal podigao, ili će podići optužnice, ili onima koji po tom osnovu izdržavaju kaznu. To su Zajednička vojna komisija²³, Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika²⁴ zatim odredbe koje se odnose na slobodu pristupa mjestima masovnih grobnica²⁵ i istraživanja takvih mjesta po nalogu Tribunala.

Okosnicu do sada potignutih haških optužnica čine: zločini protiv čovječnosti, kršenja zakona i običaja rata, teške povrede ratnih konvencija, za genocid, saučesništvo u genocidu, istrebljenje ubistvo²⁶. Do sada su donesene

²² U Biltenu 16. Fonda za humanitarno pravo iz Beograda (2002.) navodi se da je “ od osnivanja Tribunala, 117 pojedinaca je javno optuženo (na osnovu pravila 53. moguće su tajne optužnice do uručenja optuženom/ optuženima)

Devetorica optuženih više nisu u životu.

Optužnica je povučena protiv 17 okrivljenih

U 5 slučajeva donesene su oslobađajuće presude.

Tri lica su oslužila dosuđene kazne zatvora.

Trenutno, ukupan broj optuženih je 75. Protiv 50 lica je postupak u toku, a 44 lica se nalaze u pritvoru, 6 se brane sa slobode, dok 30 optuženih još nije uhapšeno.

²³ Član VII Uspostavljanje Zajedničke vojne komisije tačka 4. Sporazuma

²⁴ Aneks 8 Sporazum o Komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika, član II Sporazuma

²⁵ Član IX Razmjena zarobljenika, tačka 2. Sporazuma

²⁶ Momčilo Krajišnik- suđenje u toku, Radoslav Krstić-potvrđena presuda, Radovan Karadžić i Ratko Mladić, Duško Sikirica (upravnik logora Keraterm), Damir Došen, Dragan Fuštara, Dragan Kulundžija, Nenad Banović, Predrag Banović, Nikica Janjić, Dušan Knežević, Dragan Kondić – čuvari u Keratermu

presude za : teške povrede Ženevskih konvencija, Kršenje zakona ili običaja ratovanja, Zločine protiv čovječnosti i Genocid.²⁷

Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju (Haški tribunal)

Važna je obaveza saradnje svih nadležnih organa vlasti u BiH sa Haškim Tribunalom .

Haški tribunal ima izuzetno važnu ulogu u rasvjetljavanju događaja u Bivšoj Jugoslaviji.

- utvrđivanje individualne odgovornosti za počinjene zločine
- utvrđivanje istine o ratovima na prostoru bivše Jugoslavije
- utvrđivanje istine o zločinima i odgovornosti za zločine u BiH
- suočavanje sa prošlošću
- stabilnost u regionu – procese suočavanja sa prošlošću

Na spisku lica optuženih za ratne zločine nalazi se gotovo cijeli politički i vojni vrh tadašnje Jugoslavije i Republike Srpske.²⁸, dio vojnog vrha Republike

²⁷ Haški tribunal, Bilten br.16, Fonda za humanitarno pravo, februar 2002.

²⁸ SR Jugoslavije:

Slobodan Milošević , predsednik Srbije, optužen za zločine protiv čovečnosti i kršenja zakona i običaja ratovanja - Kosovo i BiH.

Milan Milutinović, ministar spoljnjih poslova SRJ, predsjednik Srbije, optužen za zločine protiv čovječnosti i kršenja zakona i običaja ratovanja - Kosovo i BiH.

Nikola Šainović, potpredsednik Vlade Srbije, predsjednik Vlade Srbije, optužen za zločine protiv čovečnosti i kršenja zakona i običaja ratovanja - Kosovo i BiH

Vlajko Stojilković, potpredsednik Vlade Srbije, ministar unutrašnjih poslova Srbije, optužen za zločine protiv čovečnosti, Kosovo i BiH.

General Dragoljub Ojdanić, načelnik Generalštaba Vojske Jugoslavije, optužen za zločine protiv čovečnosti i kršenja zakona i običaja ratovanja - Kosovo i BiH

Željko Ražnatović Arkan, komandant specijalne formacije "Tigrovi", optužen za zločine protiv čovečnosti i kršenja zakona i običaja ratovanja - Kosovo i BiH.

General Nebojša Pavković, načelnik generalštaba VJ, optužen za zločine protiv čovečnosti.

General Vladimir Lazarević, zapovednik Treće armije VJ, optužen za zločine protiv čovečnosti

Republika Srpsaka

Radovan Karadžić, predsednik RS, optužen za genocid, zločin protiv čovečnosti.

Ratko Mladić, zapovednik vojske RS, optužen za genocid, zločin protiv čovečnosti.

Momčilo Krajišnik, predsednik Skupštine RS, član Komande vojske RS, optužen za genocid, saučesništvo u genocidu, istrebljenje, ubistvo.

Biljana Plavšić, član Predsedništva RS, optužena za genocid, zločin protiv čovečnosti, teške povrede Ženevskih konvencija.

Radislav Krstić, komadant Drinskog korpusa vojske RS, optužen za genocid, zločin protiv čovečnosti

Milan Kovačević, predsednik Vlade opštine Prijedor, optužen za zločin protiv čovečnosti i drugo

Stanislav Galić, komandant Sarajevsko-romanijskog korpusa vojske RS, optužen za zločin protiv čovečnosti, teške povrede Ženevske konvencije i drugo.

Blagoje Simić, predsednik Skupštine Bosanski Šamac, optužen za zločin protiv čovečnosti, teške povrede Ženevske konvencije i drugo.

Milan Simić, predsednik opštine Bosanski Šamac, optužen za zločin protiv čovečnosti, teške povrede Ženevske konvencije i drugo.

Momir Talić, načelnik generalštaba VRS, optužen za zločin protiv čovečnosti.

Radoslav Brdanin, potpredsednik Vlade RS, optužen za zločin protiv čovečnosti

Dario Kordić, predsednik HDZ BIH, optužen za teške povrede

Ženevske konvencije, kršenje ratnih zakona i običaja.

Tihomir Blaškić, zapovednik HVO srednja Bosna, pomoćnik glavnog inspektora HV, optužen za teške povrede Ženevske konvencije, kršenje ratnih zakona i običaja.

Hrvatske²⁹, i dio vojne komande Armije BiH³⁰, iz jednog perioda rata i dio oficirskog kadra.

Dva potpisnika Dejtonskog mirovnog sporazuma nisu među živim (hrvatski predsjednik dr.Franjo Tuđaman i predsjednik BiH Alija Izetbegović), a trećem potpisniku, Slobodanu Miloševiću traje suđenje pred Haškim tribunalom.

Sumarno predstavljena, optužnica tereti Slobodana Miloševića³¹ za namjeru trajnog uklanjanja nesrpskog stanovništva (Bošnjaci i Hrvati) sa velikih dijelova teritorije BiH i da je na tome sarađivao sa političkim rukovodstvom SDS iz Bosne i Hercegovine.

Iz priznanja Biljane Plavšić³² (osuđena na 11.godina i izdržava kaznu) vidi se da je cilj rata u Bosni i Hercegovini bio stvaranje uslova da svi Srbi žive u jednoj državi. Način ostvarivanja tog cilja bio je odvajanje etničkih zajednica u Bosni i Hercegovini, trajno uklanjanje nesrpskih etničkih grupa i pristajanje da se ta politika realizira silom.³³ Isto je potvrđuje priznanje Miroslava Deronjića³⁴ iz kojeg se vidi namjera podjele Bosne i Hercegovine i uklanjanje nesrpskog stanovništva iz dijelova koje se smatraju srpskim.³⁵

²⁹ General Ante Norac, Ante Gotovina) i politički vrh HDZ u BiH , Dario Kordić, Jadranko Prlić

³⁰ Sefer Halilović, Naser Orić, Enver Hadžihasanović Amir Kubura

³¹ Optužnica protiv Slobodana Miloševića, Individualna krivična odgovornost, tačke 6 i 7. za “ učešće u zločinačkom poduhvatu čiji je cilj prisilno i trajno uklanjanje nesrba, prije svega bosnaskih Muslimana i bosanskih Hrvata , sa velikih dijelova teritorije Republike Bosne i Hercegovine činjenjem zločina koji predstavljaju kršenje odredbi članova 2,3,4,5, Statuta Međunarodnog suda. Ovaj udruženi zločinački poduhvat postojao je od 1 augusta 1991 i trajao do 31 decembra 1995. Među pojedincima koji su učestvovali u ovom udruženom zločinačkom napadu bili su Slobodan Milošević,Radovan Karadžić, Momčilo Krajišnik, Biljana Plavšić, general Ratko Mladić, Borisav Jović, Branko Kostić, Veljko Kadjević, Blagoje Adžić, Milan Martić, Jovica Stanišić,Franko Simatović zvani Frenki, radovan Stojičić zvani Badža, Vojislav Šešelj, Željko Ražnjatović Arkan te drugi znani i neznani učesnici”.

³² Biljana Plavšić je članica Srpske demokratske stranke (SDS) od njenog osnivanja, jula 1990. Kao ugledna članica akademske intelektualne zajednice bosanskih Srba , bila je kandidatkinja SDS na izborima za člana Predsjedništva Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine (SRBIH) održanim u novembru 1990. Od njenog izbora za srpskog člana Predsjedništva R BiH od 11. novembra 1990. pa sve do kraja 1992.godine bila je aktivna kao članica SDS u Predsjedništvu SRBiH kao i u predsjedništvu Republike bosanskih Srba . Od 1990. do 1992. bila je izabrana na najviše položaje SRBIH: bila je vršiteljica dužnosti supredsjednice Srpske Republike Bosne i Hercegovine od 28.febrara do 12.maja, te kao članica kolektivnog i proširenog predsjedništva Republike Srpske od maja do decembra 1992. godine. – Haški Tribunal VI- priznanja i krivice, Fond za humanitarno pravo, Beograd 2003.

³³ “ Istovremeno postojala je svijest i namjera da u razdvajanje etničkih zajednica uključi trajno uklanjanje određenih etničkih grupa, bilo sporazumom, bilo silom, a pri tome postajala je svijest da će svako prisilno uklanjanje nesrpskog stanovništva sa teritorija na na koje su Srbi polagali pravo uključiti i diskriminacionu politiku progona.” (Činjenične osnove za potvrdno izjašnjavanje o krivici)

³⁴ Miroslav Deronjić , od septembra 1990. do kraja aprila 1992. bio predsjednik bratunačkog Opštinskog odbora SDS BiH. Izvršni odbor SDS postavlja ga 6. septembra 1991. za člana Komisije za kadrovska pitanja i organizaciju te stranke. Bio je predsjednik Bratunačkog kriznog štaba od aprila 1992., kada je Krizni štab preuzeo ovlaštenja izvršnog odbora opštine i organa Skupštine opštine do momenta kada je transformisano u Ratno predsjedništvo, u skladu sa nalogom Predsjedništva Srpske republike Bosne i Hercegovine u junu 1992. U ljeto 1993. postao član glavnog odbora SDS- Činjenična osnova za priznanje krivice

³⁵ Rukovodstvo bosanskih Srba, u kojem su pored ostalih bili Radovan Karadžić, Momčilo Krajišnik, Biljana Plavšić, i Nikola Koljević, bilo svjesno i da mu je bila namjera stvaranje srpskih nacionalnih teritorija što je podrazumijevalo podjelu Bosne i Hercegovine i razdvajanje i trajno uklanjanje stanovništva drugih nacionalnosti iz opština koje su proglašene srpskim sporazumom ili upotrebom sile. (Činjenična osnova za priznanje krivice)

Sa aspekta utvrđivanja činjeničnog stanja i odgovornosti za ratne događaje u Bosni i Hercegovini značajna je presuda Dariu Kordiću (25 godina zatvora) i Mariu Čerkezu (Odlukom Žalbenom vijeća osuđen na 6 godina zatvora). U ovim presudama utvrđeno je miješanje Republike Hrvatske u oružani sukob u Srednjoj Bosni,³⁶ pa mu dat karakter međunarodnog sukoba. Cilj sukoba je "etničko čišćenje Muslimana u Lašvanskoj dolini."³⁷ Dario Kordić je bio politički lider Hrvatske demokratske zajednice (HDZ) i organizator kampanje etničkog čišćenja. Njegovo političko učešće je okvalificirano ne kao idejna tvorevina nego angažiranje na realizaciji plana.³⁸ Mario Čerkez bio vojni zapovjednik Viteške brigade.³⁹ Haški tribunal je zaokružio optužnice za etničko čišćenje i progon Bošnjačkog stanovništva i drugih sa ciljem pripajanja teritorija Hrvatskoj⁴⁰

Podignute su optužnice protiv komandanata Armije BiH, Envera Hadžihasanovića i Amira Kuburu za ratne zločine (Srednja Bosna)⁴¹, Nasera

³⁶ Okrenimo se sada činjenicama. Dio povijesti koji nas zanima počinje 1990. godine, osnivanjem političke stranke bosanskih Hrvata – Hrvatske demokratske zajednice Bosne i Hercegovine, ili HDZ-BiH. Bio je to ogranak hrvatske stranke, nacionalističke stranke HDZ. Krajem 1991., HDZ –BiH je u Bosni stvorila zasebnu hrvatsku zajednicu, HZ H-B, za koju Pretresno vijeće zaključuje da je osnovana sa namjerom da, jednog dana, postane dio Republike Hrvatske. Nakon toga je HZ H-B uspostavila još jedno tijelo, Hrvatsko vijeće obrane, ili "HVO", kao tijelo izvršne i odbrambene vlasti u zajednici bosanskih Hrvata. Potom su stvorene lokalne opštinske organizacije HVO-a kao izvršna i vojna vlast u opštinama. Saopštenje za javnost 26 februar 2001, <http://www.un.org/ICTY/bhs/latest/press/p567-t.htm>

³⁷ Trojica sudaca, kojima je predsjedao britanski sudac Richard May, potvrdila su tezu tužitelja da je cilj osnivanja HVO-a i Hrvatske zajednice Herceg Bosne bilo priključenje toga područja, jednoga dana, teritoriju Hrvatske, da je ratni sukob Hrvata i Muslimana u Lašvanskoj dolini zapravo bio provođenje toga cilja najbrutalnijim metodama progona stanovništva, napada na sela, ubijanja i paleži, sa svrhom etničkog čišćenja Muslimana s tog područja. Tezu obrane kako je to bio građanski rat, a da su HVO i HZ Herceg Bosna osnovani radi obrane Hrvata u BiH, suci su potpuno odbacili. <http://www.hsp1861.hr/vijesti/010227vs.htm>

³⁸ Dario Kordiću, vaša je uloga u ovim zločinima bila važna. Kao regionalni politički lider u srednjoj Bosni, s osobitim ovlastima u Lašvanskoj dolini, bili ste efektivni politički zapovjednik na području na kojem je počinjena većina ovih zločina", obratio se sudac May Dariju Kordiću uoči izricanja prve kazne Haaškog suda jednom visokopozicioniranom političaru, dodajući: "Ali vi nećete biti kažnjeni kao arhitekt progona ili njegov pokretač. Vi ste se zdušno pridružili kampanji i odigrali važnu ulogu u dijelu ofenziva u Lašvanskoj dolini 1993. godine, osobito naređujući napad na Ahmiće i druga sela u travnju 1993. godine" <http://www.hsp1861.hr/vijesti/010227vs.htm>

³⁹ Optužnica sadrži 44 tačke, u kojima se dvojica optuženih terete za osam teških povreda Ženevskih konvencija, deset kršenja zakona i običaja ratovanja i četiri zločina protiv čovječnosti. U prve dvije tačke optuženi se terete za progon, što predstavlja zločin protiv čovječnosti. U ostalim tačkama terete se za djela koja se odnose na ubistva, nečovječno postupanje, pritvaranje i razaranje. U optužnici se navodi da su optuženi učestvovali u široko rasprostranjenju ili sistematskoj kampanji progona bosanskih Muslimana u toj regiji, koja je kulminirala u seriji napada, u trajanju od više od dvije godine, na gradove i sela u dolini Lašve i okolini. Mnogi su civili Muslimani poginuli, bili teško ranjeni, ili zatočeni. U međuvremenu su se palile njihove kuće, uništavali njihovi gradovi, sela i vjerski objekti, te pljačkala njihova imovina. <http://www.nacional.hr/index3.php?broj=2005-02-01&kat=dnevne&id=5360>

⁴⁰ Haški tribunal je podigao optužnice protiv Jadranka Prlića, bivši ministar vanjskih poslova BiH Jadranko Prlić, bivši načelnik Glavnog stožera HVO-a Slobodan Praljak i Milivoj Petković - danas inspektor Hrvatske vojske, nekadašnji ministar obrane Herceg Bosne Bruno Stojić, te bivši zapovjednik Vojne policije HVO-a i ministar unutarnjih poslova hercegovačko-neretvanske županije Valentin Čorić. Optužene se tereti, piše splitski dnevni list, za etničko čišćenje Hercegovine s ciljem pripajanja Hrvatskoj, osnivanje logora za civile i mučenja i zlostavljanja Bošnjaka. Za ratne zločine terete se u nekoliko logora, rušenje Starog mosta u Mostaru i drugo. Optužnica ih po osobnoj i zapovjednoj odgovornosti u 26 tačaka tereti za zločine protiv čovječnosti, teške povrede ženevskih konvencija i kršenje ratnog prava i običaja počinjene progonom više desetaka tisuća Muslimana i drugih nehrvata. <http://www.nacional.hr/index3.php?broj=2005-02-01&kat=dnevne&id=5360>

⁴¹ Za ubojstvo najmanje 200 Hrvata i Srba u središnjoj BiH, 1993. godine. <http://www.nacional.hr/index3.php?broj=2005-02-01&kat=dnevne&id=5360>

Orića (Srebrenica)⁴² i Sefera Hadžihalilovića.⁴³ i Rasima Delića⁴⁴ Optužnice se odnose na ubijanje civila ili za komandnu odgovornost za ubistva civila.

Iz analize dosadašnjih haških procesa, koji utvrđuju individualnu odgovornost za ratne zločine, mogu se izvući i politički zaključci. Na osnovu do sada utvrđenih činjenica, rat u Bosni i Hercegovini imao je karakter međunarodnog sukoba u koji su umješane SR Jugoslavija i Republika Hrvatska. Vodio se sa ciljem podjele Bosne i Hercegovine i pripajanja njenih dijelova Srbiji i Crnoj Gori, odnosno Republici Hrvatskoj. Cilj se ostvarivao politikom i zločinima etničkog čišćenja, genocida, protjerivanjem, ubijanjem, rušenjem i destrukcijom kulturnih i vjerskih objekata. Nacionalizmi u Bosni i Hercegovini su instalirani iz susjednih država, i povezani sa političkim i vojnim djelovanjima u Bosni i Hercegovini. Politika etničkog čišćenja koju je sprovala u Bosni SDS uz punu podršku i saradnju iz Beograda, bila je usmjerena protiv Bošnjaka i Hrvata, a politika etničkog čišćenja čiju kampanju je vodio HDZ (Srednja Bosna), a izvršavalo Hrvatsko vijeće odbrane (HVO) bila je usmjerena protiv Bošnjaka i Srba. Zločini koje je počinila Armija Bosne i Hercegovine javljaju se kao odmazda, a ne kao izvedba politike etničkog čišćenja.

Reagiranja na rad Haškog Tribunala

Rad Haškog tribunala ima veliku ulogu u procesu suočavanja sa prošlošću i otvaranju procesa pomirenja, saradnje i stabilnosti u regionu.

Rasizam, ksenofobija, etnička isključivost, religijska netrpeljivost svjesno su razvijani od strane političke elite podržavane od dijela akademske zajednice, religijske elite i medija. To se i sada pokazuje u reagiranjima na rad Haškog Tribunala, optužnice, svjedočenja i presude.

⁴² Naseru Orić je optužen za kršenje zakona i običaja rata na području Srebrenice u razdoblju od 1992. do 1995. godine. Optužnica od šest točaka Orića tereti na osnovi individualne i zapovjedne krivične odgovornosti Orić je zapovijedao Armijom BiH za vrijeme srpskih napada i okupacije Srebrenice, a optužen je da je za to vrijeme vodio osvetničke pohode po srpskim selima u okolici Srebrenice. Orića se optužuje i da je tijekom 1992. godine naredio niz uhićenja srpskih stanovnika Srebrenice i okolnih sela, koje su pripadnici Armije BiH brutalno mučili prilikom ispitivanja. Strani izvori posebno brutalnim osuđuju pokolj u Kravicama, selu koje su Orićevi vojnici potpuno uništili na pravoslavni Božić 1993, o čemu postoje i arhivski dokazi. Neposredno prije pada Srebrenice 1995. godine, Orić je sa najbližim suradnicima uspio helikopterom napustiti enklavu. Ostavljeni bez zapovjednika, Bošnjaci su ubrzo savladani. Masakr kojeg su pripadnici Srpske Armije počinili nakon pada Srebrenice je najveći pokolj u Europi nakon Drugog svjetskog rata. Optužnica protiv Orlića je podignuta u ožujku 2003., a pripadnici SFOR-a su ga uhitili u njegovom fitnes klubu u Tuzli u travnju iste godine. <http://www.nacional.hr/index3.php?broj=2005-02-01&kat=dnevne&id=5360>

⁴³ U optužnici se navodi da je Sefer Halilović od 18. jula 1993. do novembra 1993. bio zamjenik komandanta Štaba Vrhovne komande ABiH-a i načelnik Štaba Vrhovne komande ABiH-a. Od 21. augusta 1993., Sefer Halilović je bio vođa inspekcijskog tima i komandant operacije "NERETVA - 93" i kao takav, Sefer Halilović je bio najviši vojni starješina za tu operaciju. Glavni cilj operacije "NERETVA - 93" bio je da se pokretanjem ofanziva u toj zoni zaposjedne teritorija u rukama snaga bosanskih Hrvata (HVO) od Bugojna do Mostara, čime bi se deblokirao Mostar. Navodi se da Sefer Halilović, uprkos svojih dužnosti komandanta, nije preuzeo djelotvorne mjere da spriječi ubijanje civila u Grabovici i nije preuzeo korake da sprovede pravu istragu sa ciljem da se identifikuju počinioци ubijanja u Grabovici i Uzdolu, niti da ih kao komandant operacije u skladu s tim kazni. Dalje, Sefer Halilović je planirao i bio nosilac realizacije vojnih operacija od strane jedinica koje su učestvovala u operaciji "NERETVA - 93". Optuženi se tereti na osnovu krivične odgovornosti nadređenog (član 7(3)) Statuta Suda za kršenja zakona i običaja ratovanja (član 3 Statuta Suda - ubistvo). <http://www.un.org/icty/bhs/latest/press/p650-t.htm>

⁴⁴ Optužnica tereti Rasima Delića po komandnoj odgovornosti za zločine nad Srbima i Hrvatima u Srednjoj Bosni koje su počinili pripadnici jedinice EL MUDŽAHID .

Haški optuženici, zbog politike koju su vodili i ideologije koju su zagovarali, još uvijek uživaju veliki stepen podrške među svojim pristalicama. To pokazuje nespremnost jednog dijela javnosti da se suoči sa posljedicama politike stvaranja ekskluzivnih nacionalnih prostora. Svjedoči o snazi indoktrinacije kojoj je bilo izloženo građanstvo u poslednjim decenijama dvadesetog stoljeća.

Na primjeru Srbije to se pokazuje predstavljanjem Haškog tribunala kao nastavka međunarodne urote protiv Srba. Kao u mitskoj podijeli dobra i zla, Tribunal se pojavljuje na mitskom fonu koji je suprotan srpskom, tradicionalnom, svetosavskom i dobrom.⁴⁵ Zločine je teško negirati, ali se sada primijenjuje strategija minimiziranja broja žrtava, izjednačavanje odgovornosti, prebacivanja krivice na žrtvu.⁴⁶ Izbjegavanje javnog govora o zločinima i o podršci Haškom tribunalu pravda se i strahom od gubitka političke podrške.⁴⁷ Haško svjedočenje potaklo je kritičku analizu Memoranduma Srpske Akademije nauka i umjetnosti (SANU) koja sada i u dijelu srbijanske javnosti dobiva kvalifikacije platforme za rat.⁴⁸ Sve ovo upućuje na zaključak da je nemoguće ignorirati rad Haškog tribunala, da za posljedicu ima potrebu određenja prema suđenjima. Nekada je to potjecaj demokratskim snagama da problematiziraju “neupitne stvari”, ali i nacionalistima da razvijaju mehanizme minimiziranja značaja rada ovog Tribunala.

Na primjeru Hrvatske, odnosno bosanskih Hrvata, imaju, također dvije tendencije. Jedna je podrška radu ovom Tribunalu, otaranje kritičke analize

⁴⁵ Aleksandar Bošković: Srbija između Evrope i Centra Sava, tekst na web strani Fonda za humanitarno pravo, u rubrici Hag među nama

⁴⁶ Isti autor navodi “nekoliko primera tiči se rata u Bosni i Hercegovini. Danas je (nakon niza pravosnažnih sudskih presuda, ali i eksplicitnog priznavanja vodećih političara Republike Srpske u Banja Luci) prilično teško poricati da se zločin u Srebrenici ikada dogodio. Međutim, sada se strategija menja, tako da je na delu relativizacija (nije baš bilo 7.800 žrtava) ili okrivljavanje žrtava (Srbi su se samo branili jer su muslimani zapalili nebrojena srpska sela”) Ovo je na liniji poricanja mogućnosti da su Srbi počinili bilo kakve zločine – pa je tako gotovo opšte mesto u ovdašnjoj javnosti poricanje odgovornosti za zločin na Markalama, koje ide zajedno za stalnim pronalaženjem novih “teorija zavere”. “www.hlc.org.yu

⁴⁷ “Milanka Saponja Hadžić: Svi smo mi pomalo zločinci- Zašto se političari plaše haških tema:

“Bogata je riznica postupaka i eufemizama koje srpski političari koriste da bi izbjegli da govore o tim nedelima. Jedan od najčešćih izgovora što političari ne osuđuju zločine je navodni strah da bi mogli da izgube naklonost birača, zatrovanih Miloševićevom andzapadnom propagandoma” Rubrika Hag među nama na web strani Fonda za humanitarno pravo www.hlc.org.yu

Andrej Nosov: o suđenjima za ratne zločine i medijima “Vlasti u Srbiji neprekidno govore o suđenjima za ratne zločine pred domaćim pravosuđem, doduše da bi izbegli Haški tribunal i činjenice koje se tamo utvrđuju a ne da bi se istinski obračunali sa prošlošću. Međutim, suđenja i informisanje građana Srbije o teškim zločinima koji su počinjeni na prostoru bivše Jugoslavije, pogotovo onom zločinima koje su činile srpske snage, ne predstavljaju još uvek “državnu stvar, bar ne onoliko koliko je to bila opsada Vukovara ili neki drugi zločin. “www.hlc.org.yu

⁴⁸ O tome govori tekst Dragoljuba Todorovića u rubrici Hag među nama pod nazivom Akt kojim je počela drama jugoslovenskih naroda- Memorandum SANU kao platforma za rat

“Saslušanje Mihajla arkovića i Koste Mihajlovića, akademika, pred Haškim tribunalom, u svojstvu svjedoka koje je predložio Slobodan Milošević, ponovo je aktualizovao pitanje dokumenta SANU pod imenom Memorandum koji je u javnosti plasiran u oktobru 1986. Naime, akademici Marković i Mihajlović spadaju u krug samo nekoliko akademika koji se sa pravom mogu smatrati autorima memoranduma U suštini, do krajnjih konsekvenci doveden, Memorandum SANU je poziv srpskom narodu na ustanak i objava rata svima koji se ne slažu sa vrlo precizno i jasno formulisanim i definisanim ciljevima za konačno formiranje srpske države u skladu sa parolom “Svi Srbi u jednoj državi. Navedeni zaključci o Memorandumu kao projektu definitivnog rješavanja srpskog nacionalnog pitanja i konačnog formiranja jedinstvene srpske države na Balkanu, nesumnjivo i bez ikakve dileme proizilaze iz male analize ovog teksta. ... slijedi analiza www.hlc.org.yu

politike HDZ (u Hrvatskoj) prema Bosni i Hercegovini, otvaranje najosjetljivijih tema (logori, zločini, ponašanje prema izbjeglicima) i druga optuživanje Tribunala da djeluje na osnovu duplih standarada⁴⁹

U Bosni i Hercegovini suočavanje sa prošlošću je jako spor i težak proces. Primjer može biti regiranje javnosti na pojavljivanje Izvještaja vlade Republike Srpske o zločinu u Srebrenici. Prvi Izvještaj koji se bavio ovom problematikom minimizirao je zločine i broj žrtava. U javnosti je ocjenjen kao sraman pokušaj manipulacije događajima i žrtvama. Tek ovaj drugi izvještaj, nastao pod međunarodnim pritiskom dobio je podršku međunarodne zajednice. (juni 2004.). Ocjenjen je kao hrabar zaokret vlade Republike Srpske u odnosu prema Srebrenici, sadrži izjave sućuti porodicama poginulih, utvrđuje spiskove i lokacije masovnih grobnica i usklađen je sa odlukom Doma za ljudska prava.⁵⁰

Javnost u Republici Srpskoj podijeljena na one koji ohrabruju prekid šutnje o srpsim zločinima u BiH i na one nespemne na suočavanje sa zločinima. Drugi ih dovode u vezu sa stradanjem Srba u Srebrenici i krivicu prebacuju na drugu stranu.

Među Srebreničankama ovo je doživljen kao neiskren politički potez, a u stručnoj javnosti kao historijski redukcionizam jer su svi zločini počinjeni u Bosni i Hercegovini reducirani na zločin u Srebrenici.⁵¹ Na ovom najdrastičnijem

⁴⁹ Reakcije na izricanje presude Dariu Kordiću VITEZ - Kazna zatvora od 25 godina izrečena u petak Dariju Kordiću u Lašvanskoj dolini i u srednjoj Bosni primljena je s velikim razočaranjem i ogorčenjem. Jer, Kordić je na ovom području omiljeni lik, politički lider, ratni junak čije su zasluge nemjerljive u krvavoj borbi Hrvata da ostanu i opstanu na svojoj vjekovnoj grudi. Dario Kordić u našim srcima ostaje ono što je oduvijek bio — naš prijatelj i naš vođa, i to će ostati bez obzira na to hoće li iz kazamata izići danas, sutra, ili za deset godina. Mi ćemo ga čekati, moliti se za njega, i dočekati onako kako to junaku kakav je Dario i dolikujekazao je Anto Jakić, prethodni predsjednik srednjobosanske Udruge dragovoljaca i veterana Domovinskoga rata, organizator brojnih prosvjeda protiv rada i postupaka Haškoga suda. U podnaslovu ovog teksta stoji Bez obzira na izrečenu kaznu, Kordić je omiljeni lik među srednjobosanskim Hrvatima, personifikacija hrabrosti, odlučnosti i snage daleko malobrojnijih i vojnički inferiornijih, ali neporaženih Hrvata. I mnogi misle kako je sve pobrojeno zapravo i najveći "griješ" Darija Kordića, za koji je dobio drakonsku kaznu od čak 25 godina zatvora. A usporedbe radi, vladarica života i smrti na većem dijelu BiH, Biljana Plavšić, dobila je 11 godina zatvora. Pa gdje je tu pravda? Tekst Zvonimir Čilić objavljen u Slobodnoj Dalmaciji od 19.12.2004.) <http://www.slobodnadalmacija.hr/20041219/bih01.asp>

⁵⁰ Beogradski list Vreme br. 704. u tekstu posvećenom Izvještaju konstatira se Izveštaj o Srebrenici koji je predočila vladina komisija za utvrđivanje istine podijelila je kako političare tako i javnost u BiH, posebno u Republici Srpskoj: deo pozdravlja prekidanje institucionalne šutnje o srpskim zločinima, a deo se ozbiljno naljutio na predsjednika Republike Srpske što je tu stranicu srpske istorije označio mračnom. Jer, kako smatraju, na to nije imao pravo. Isti čak i danas nalaze "opravdanje" za zločine u Srebrenici jer su bili "uslovljeni" stradanjem Srba nesporedno prije toga u ovom gradu; u Srebrenici je ubijeno oko 1700 Srba, uglavnom civila." <http://www.vreme.com/cms/view.php?id=384060>

⁵¹ Mirsad Tokača: Zapravo, ono što je mene zabrinulo u cijelom tom izlaganju gospodina Čavića i njegovom obraćanju javnosti jeste njegovo potpuno odsustvo svijesti o tome šta se događalo u Bosni i Hercegovini u tih gotovo četiri godine. On je zapravo rekao da je, citiram ga: "tih devet dana zločina nad Srebreničanima bilo da su to crne stranice u istoriji srpskog naroda". Ja sam htio da mu kažem da je to klasičan historijski redukcionizam. Crne stranice historije srpskog naroda nisu ispisivane samo tokom devet dana genocida nad Srebreničanima. One se počinju ispisivati onog časa kad, zapravo 1992. godine, kreće invazija na Bosnu i Hercegovinu i srpski narod, nažalost, masovno učestvuje u zločinačkom poduhvatu koji je inspirisao, kreirao i vodio jedan akademsko-vjerski, vojno-politički establišment iz Beograda, na čijem je čelu stajao Slobodan Milošević. I ja na taj način želim da podsetim gospodina Dragana Čavića da zapravo izbjegavanje da kažemo potpunu istinu o onome što se dešavalo u Bosni i Hercegovini i pokušaj da se to svede samo na Srebrenicu, nama ne koristi.

primjeru, kakav je zločin u Srebrenici, pokazuje se situacija u Bosni i Hercegovini u vezi sa suočavanjem sa prošlošću. Istina se još uvijek pojavljuje kroz interpretaciju političkih, akademskih, vjerskih elita.

Aktivnosti nevladinih organizacija koje se odnose na istinu i pomirenje pokušavaju da putem televizijskih emisija, tribina i drugih projekata otvaranje pitanja nedavne prošlosti i obnovu međuetničkog povjerenja. Moglo bi se zaključiti da se ovi projekti lakše realiziraju i da se razmjena iskustava i kontakti među građanima nego među političkom elitom.⁵²

Odnos prema prošlosti Bosne i Hercegovine ne može se posmatrati izolirano od ukupnog konteksta (Srbija, Crna Gora i Hrvatska.). Zato su važne tendencije u regionu i otvaranje “zajedničke priče” koja se odnosi na prošlost može imati pozitivne efekte na stabilnost regiona.

Bosna i Hercegovina 10 godina nakon Dejtonskog mirovnog sporazuma

Kada je donesen Dejtonski mirovni sporazum, Bosna i Hercegovina se nalazila u paradoksalnoj situaciji. Bila je etnički podijeljena država, u vlasti su sudjelovali ratni zločinci koji su trebali realizirati mirovni sporazum sa Ustavom koji sadrži široku listu ljudskih prava i gotovo sve relevantne međunarodne instrumente za zaštitu ljudskih prava. Sljedeći paradoks je suprotnost normativnog dijela ustava sa odredbama Evropske konvencije i ostalih međunarodnih dokumenata. Država je potpisnica međunarodnih dokumenata o ljudskim pravima i ima međunarodne obaveze za njihovo realiziranje, a nisu joj date nadležnosti na državnom nivou na osnovu kojih bi ispunila međunarodne obaveze i unutrašnje - prema svojim građanima da im pruži jednako uživanje i zaštitu ljudskih prava.

Međutim, postojanje ovog instrumentarija pokazalo se korisnim mehanizmom jer su na osnovu njega pokrenuti procesi promjene.

- Ostvarena je sloboda kretanja unutar teritorije Bosne i Hercegovine
- Djelimično su poništeni rezultati etničkog čišćenja kroz provedbu Aneksa VII
- Uhapšen je veliki dio ratnih zločinaca kojim se sudi pred Međunarodnim sudom za ratne zločine počinjene na prostorima Jugoslavije
- Uspostavljene su državne institucije za zaštitu ljudskih prava (Ombudsmeni, Ustavni sud, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, državna Agencija za spolnu jednakost)
- Odluke Ustavnog suda (o konstitutivnosti naroda), Doma za ljudska prava i Izvještaji Odbusmena imali su utjecaja na organe vlasti u zaštiti ljudskih prava

⁵² Hajnrich Boell u Bosni i Hercegovini realizirao je serijal televizijskih emisija o istini i pomirenju .

- Usvojeni su zakoni koji dalje reguliraju zaštitu ljudskih prava određenih kategorija populacije (žene, nacionalne manjine)
- Usvojeni su zakoni koji omogućavaju implementiranje Dejtonskog mirovnog sporazuma (imovinski zakoni)
- Pokrenute su reforme u oblastima pravosuđa, obrazovanja, ekonomskog i socijalnog sektora
- Pokrenuta su istraživanja u samoj Bosni i Hercegovini koja se odnose na ljudska prava i probleme diskriminacije
- Ljudska prava su uvedena u obrazovni sistem Bosne i Hercegovine (program CIVITAS)
- Pokrenut je proces suočavanja sa prošlošću
- Pokrenuta je javna debata o mogućnostima izmjene Ustava.

Identificiranje postojećih slabosti koje proizilaze iz Dejtonskog mirovnog sporazuma:

- Nefunkcionalna i neefikasna država koja ovako struktuirana ne može pristupiti evropskim integracijama (Partnerstvo za mir, Evropska Unija)
- Ustavna diskriminacija pripadnika građana koji ne pripadaju vodećim etničkim grupama Bošnjacima, Srbima i Hrvatima
- Diskriminacija manjinskih etničkih grupa u dijelovima BiH u kojima ne predstavljaju većinu
- Ograničavanje aktivnog i pasivnog biračkog prava
- Podrška stranakama politički odgovornim za realiziranje etničkog čišćenja i konzekventno tome postavljanje prepreka reintegraciji Bosne i Hercegovine
- Izostanak hapšenja ratnih zločinaca, između ostalih i Radovana Karadžića i Ratka Mladića,
- Nedovoljna efikasnost u reformskim procesima
- Nedovoljno razvijeno civilno društvo

Ukupna situacija u Bosni i Hercegovini pokazuje da je napravljen značajan pomak u odnosu na 1995. godinu kada je potpisan Dejtonski mirovni sporazum, ali da je potrebno preispitivanje ustavnih rješenja kako bi se izvršila transformacija u stabilnu demokratsku državu.

Umjesto zaključka

Kraj dvadesetog stoljeća u kojem se desio raspad bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije bio je snažno iskušenje za opstanak Bosne i Hercegovine. Njen opstank su ugrožavali snažni nacionalizmi bazirani na velikodržavnim pretenzijama, neodlučnost i nespремnost međunarodne zajednice da prepozna probleme i adekvatno odgovori na izazove raspada Jugoslavije. Kao posljednji u nizu političkih napora za zaustavljanje rata u Bosni

i Hercegovini bio je Dejtonski mirovni sporazum. Sa jedne strane on je uvažio izvršenu podjelu Bosne i Hercegovine na etničkim principima, a sa druge strane zadržao je međunarodni suverenitet države u postojećim granicama. Ostavio je široke nadležnosti entitetima i veoma male nadležnosti na državnom nivou. Ustavni položaj Evropske konvencije o ljudskim pravima i 16 drugih međunarodnih instrumenata za zaštitu ljudskih prava predstavljaju značajan ustavni mehanizam za promjenu stanja u skladu sa standardima ljudskih prava. Nadležnosti Ustavnog suda, i njegova dosadašnja praksa, te aktivnosti unutar institucije Ombudsmena, predstavljaju značajne pozitivne korake ka izgradnji demokratske države koja uvažava principe vladavine prava.

Bosna i Hercegovina je zakoračila u drugu fazu svog razvoja, izašla je post-konfliktne faze u period stabilizacije i upravljanja krizom.⁵³ Osnovne karakteristike su osim snažnijeg angažiranja Evropske Unije, izgradnja državnih institucija, reforma pravosuđa, reforma obrazovanja, intenzivnija saradnja sa haškim Tribunalom, usklađivanje pravnog sistema sa sistemom Evropske unije i jačanje interesa za ekonomska, socijalna i kulturna prava u koja u prvoj fazi nisu bila u fokusu interesa.

ON UNDERSTANDING OF DAYTON CONSTITUTION 10 YEARS LATER

Summary

Author's paper objective is searching of Dayton's peace agreement background which was political compromise rationalized and constructed for stopping of war in Bosnia nad Herzegovina. In the same time author gives a special attention to activities of Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina and International Tribunal for War Crimes in Yugoslavia because these institutions are opening a questions of relevance for the country future.

Ključne riječi: Daytonski ustav, Bosna i Hercegovina, Prava čovjeka, efikasnost instrumenata zaštite prava čovjeka

⁵³ O ovome vidi opširnije u knjizi Emira Hadžikadunića "Od Dejtona do Brisela" u izdanju ACIPS 2005.